

Koninklijke Joh. Enschedé BV

KAMER VAN KOOPHANDEL HAARLEM NR. 34000247

JAARVERSLAG 2008

This annual report is also available in English

Inhoud

DEEL 1

- 5 Bestuur
- 7 Voorwoord
- 9 Belangrijke gegevens

Het verslag

- 13 Resultaat
- 13 Financiële positie, financiering en cashflow
- 14 Investeringsen
- 14 Personeel en organisatie
- 15 Arbeidsomstandigheden en milieu
- 15 Ondernemingsraad
- 16 Science & Technology
- 16 Maatschappelijk verantwoord ondernemen
- 17 Risicomanagement
- 18 De werkmaatschappijen
- 20 Vooruitzichten
- 22 Bericht van de Raad van Commissarissen
- 23 Corporate Governance
- 25 Weergave Remuneratierapport
- 26 Raad van Commissarissen
- 27 Directieteam

3

DEEL 2

De cijfers

- 31 Jaarrekening
- 34 Geconsolideerde balans per 31 december 2008
- 35 Geconsolideerde winst- en verliesrekening
- 36 Geconsolideerd kasstroomoverzicht

Toelichtingen

- 37 Toelichting op de geconsolideerde balans
- 44 Toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening
- 48 Balans per 31 december 2008
- 49 Winst- en verliesrekening
- 50 Toelichting op de balans

- 54 Overige gegevens
- 56 Colofon

Bestuur

RAAD VAN COMMISSARISSEN

<i>voorzitter</i>	Ir. R. Willems	(1945)
<i>vice-voorzitter</i>	Mr. E.J.F. Busweiler	(1950)
	Drs. Chr.W. Enschedé	(1958)
	J.J. Slinger RA	(1945)
	Prof. dr. H.G. Sol	(1951)

DIRECTIE

<i>algemeen directeur</i>	Drs. A. Piet	(1962)
	Drs. F.L. Dombrée	(1955)
	Mr. A.A.P.M. Van der Linden	(1958)
	M.J. Vastenhout	(1967)
<i>secretaris van de vennootschap</i>	Mw. B.P.A. van Dorp	(1976)

Voorwoord

2008 was in operationele zin een goed jaar voor Koninklijke Joh. Enschedé. In de kernactiviteiten Security Print, Commercial Print en Digital werden belangrijke meerjarige overeenkomsten met afnemers afgesloten of verlengd. Daarnaast werd de basis van het bedrijf verbreed, door zowel geografische uitbreiding van activiteiten in Antwerpen als het in economische zin verzelfstandigen van de nieuwe activiteit IT & Consultancy in Amsterdam. Omzet, toegevoegde waarde, kasstroom en bedrijfsresultaat stegen tot het hoogste niveau van de afgelopen vijf jaar. Ook investeerde het bedrijf sterk in product-, service- en procesinnovatie, waarmee eveneens het hoogste investeringsniveau van de afgelopen vijf jaar werd bereikt. Met inachtneming van per saldo bijzondere lasten en koersresultaten kwam het bedrijfsresultaat over 2008 hoger uit dan in 2007. Het nettoresultaat kwam iets lager uit dan in 2007. Deze resultaatsontwikkelingen lopen in lijn met de koers die in het strategisch plan 2007-2012 is uitgezet.

Geheel 2008 vertoonden grondstof-, energieprijzen en wisselkoersen een onrustig verloop, waardoor constante alertheid van het management was vereist. Maar vooral werd gedurende het jaar geleidelijk het effect van een economische neergang merkbaar. Dit manifesteerde zich bij Koninklijke Joh. Enschedé hoofdzakelijk in inertie in het internationale betalingsverkeer en in prijs- en volumedruk vanaf klantzijde. Eén van de effecten van de economische neergang is een verhoogd debiteurenrisico waarmee de onderneming werd geconfronteerd. Daarvoor is voorzichtigheidshalve een hoger dan gebruikelijke voorziening getroffen.

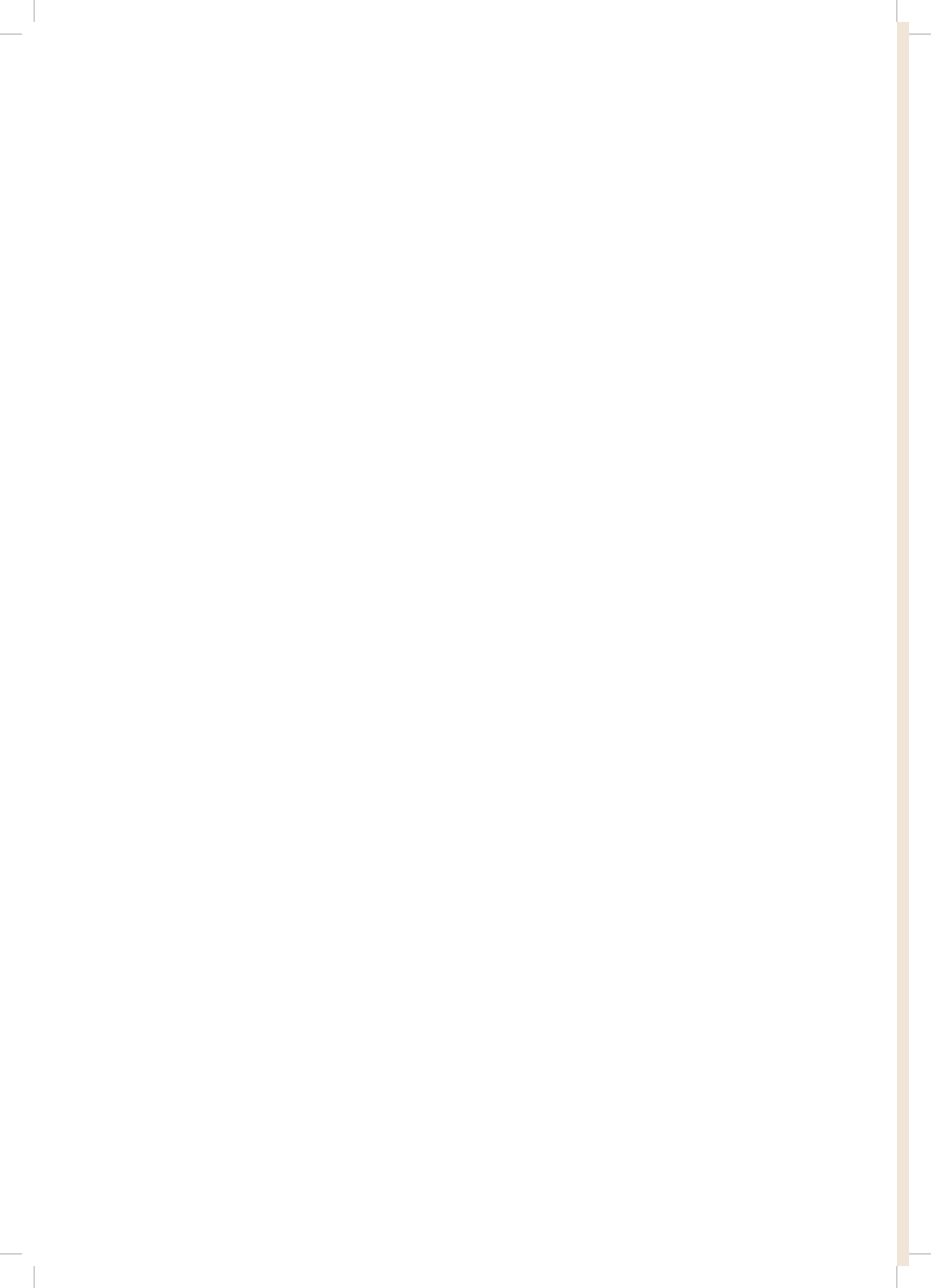
De minder gunstige economische ontwikkelingen zullen in de komende jaren op verschillende manieren impact hebben op de operationele resultaten van de drie kernactiviteiten. Dit heeft er dan ook in geresulteerd dat het strategisch plan is bijgesteld aan de economische realiteit, die zich volgens verschillende scenario's kan ontwikkelen. Een sterk punt daarbij is dat Koninklijke Joh. Enschedé de afgelopen jaren goed heeft geïnvesteerd in vernieuwing van het productieapparaat en uitbreiding van de producten voor en dienstverlening aan onze klanten.

Het resultaat daarvan is dat de onderneming tot de meest efficiënte behoort in de sectoren waarin zij actief is en dat ook de nieuwe activiteiten een positieve ontwikkeling vertonen.

Tot slot was 2008 ook het jaar van het 61e lustrum van Koninklijke Joh. Enschedé. Een bedrijf met een dusdanig lange historie is vaker met economische cycli geconfronteerd. Hoewel het bedrijfsresultaat in 2009 naar verwachting lager - maar wel positief - zal uitvallen dan in 2008, is onze inzet om uiteindelijk sterker uit deze periode naar voren te komen. Ook na 305 jaar heeft Koninklijke Joh. Enschedé daar een goede uitgangspositie voor.

Haarlem, 25 maart 2009

A. Piet
algemeen directeur

Belangrijke gegevens

	in duizenden euro's				
	2008	2007	2006	2005	2004
Bedrijfsopbrengsten	81.714	72.082	61.162	56.869	59.847
Toegevoegde waarde	51.283	44.489	42.079	38.319	38.371
Personeelskosten	24.550	22.324	20.590	22.285	24.954
RESULTATEN					
Bedrijfsresultaat	5.029	4.655	3.215	3.024	- 12.802
Nettoresultaat	3.076	3.442	2.143	1.538	- 14.743
BESTEMMING NETTOWINST					
Dividend	195	195	-	-	-
Winstinhouding/onttrekking	2.881	3.247	2.143	1.538	- 14.743
VERMOGEN					
Aandelenkapitaal ultimo	1.950	1.950	1.950	1.950	1.950
Reserves ultimo	36.529	34.052	30.805	29.184	27.646
Totaal eigen vermogen	38.479	36.002	32.755	31.134	29.596
Investeringen	9.966	5.770	4.615	2.496	1.599
Afschrijvingen	6.973	6.538	6.490	6.504	8.392
Kasstroom uit operationele activiteiten	9.203	7.520	5.778	4.663	- 443
Gemiddeld aantal personeelsleden (FTE)	447	411	404	440	493
Personeelsleden aan het eind van het jaar (FTE)	457	431	402	411	471
Toegevoegde waarde per personeelslid	115	108	104	87	78
EBITDA (Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortisation)	12.002	11.193	9.705	9.528	- 4.410
RONA (Return On Net Assets) in %	7,4	7,4	5,2	4,8	- 20,3
ROE (Return On Equity) in % ¹⁾	8,3	10,0	6,7	5,1	- 39,9

¹⁾ Op basis van het gemiddeld eigen vermogen.

Het verslag

Jaarverslag 2008

Koninklijke Joh. Enschedé levert haar afnemers communicatie- en transactieoplossingen, gebaseerd op grafisch-digitale toepassingen, in een omgeving waarin betrouwbaarheid en security een essentiële rol spelen. De organisatie richt zich daarbij op het kernproduct, alsook op de daaraan voorafgaande en opvolgende dienstverlening, met het oogmerk om afnemers verbetering van de efficiency en/of toegevoegde waarde te laten realiseren.

RESULTAAT

Het jaar 2008 was een positief jaar, met een totaal bedrijfsresultaat van 5,0 miljoen euro. Dit is 8,0% hoger dan het resultaat van 4,7 miljoen euro dat in 2007 werd gerealiseerd. Hoewel ook wij door de economische crisis zijn getroffen, waren de mee- en tegenvallers zodanig in balans dat het bedrijfsresultaat op 5,0 miljoen euro is uitgekomen. Het bedrijfsresultaat voor afschrijvingen (EBITDA) bedroeg 12,0 miljoen euro en ligt daarmee 0,8 miljoen euro hoger dan in 2007. De kwaliteit van de onderliggende resultaten is in 2008 desondanks van een lager niveau dan in 2007.

Banknotes heeft een zeer aansprekend jaarresultaat gerealiseerd, wat naast een goede operationele performance voortkomt uit een eenmalige bate die in 2008 is verwezenlijkt. Stamps heeft duidelijk de goede richting te pakken en heeft een mooi operationeel resultaat gerealiseerd.

Commercial Print en Digital hebben het hoge resultaat van 2007 niet kunnen evenaren, doch hebben wel geïnvesteerd in de uitvoering van de strategische plannen. Er is geïnvesteerd in het verder professionaliseren van de IT & Consultancy business unit in Amsterdam. Daarnaast zijn in Antwerpen twee drukkerijen geacquireerd en vervolgens samengevoegd. Onder de naam De Vroey-PetenPrint bedient deze nieuwe dochtermaatschappij de regionale markt. De met deze activiteiten gemoede aanloopkosten zijn in 2008 ten laste van het resultaat gebracht.

Een tegenvaller was dat de onderneming als gevolg van de economische crisis werd geconfronteerd met een verhoogd debiteurenrisico. Alhoewel nog niet alle gangbare middelen tot incasso zijn aangewend,

is gezien de aard en omvang van de risico's een hoger dan gebruikelijke voorziening getroffen.

De netto rentelasten bedroegen 1,4 miljoen euro (exclusief koersverschillen) en waren daarmee 23,5% hoger dan in 2007. Vooral de hogere werkkapitaalbehoefte is hier debet aan. Enerzijds vanwege het volledig voorfinancieren van papier voor eurobankbiljettenorders waarmee in de tweede helft van 2007 is gestart, anderzijds door het opvoeren van het productievolume. Daarnaast zijn voor de acquisitie van Drukkerij De Vroey in Antwerpen en de investeringen in bedrijfsmiddelen leningen opgenomen.

De vennootschapsbelasting in Nederland gaat ten laste van de beschikbare verliescompensatie. Er is hierbij geen sprake van een uitgaande kasstroom en er wordt geen last gerapporteerd. In België is sprake van een belastingbate.

Het netto resultaat daalt met 0,3 miljoen euro (10,6%) van 3,4 miljoen euro in 2007 naar 3,1 miljoen euro in 2008.

FINANCIËLE POSITIE, FINANCIERING EN CASHFLOW

De financiële positie is gedurende het jaar verder verbeterd. In 2008 is het eigen vermogen ten opzichte van 2007 met 2,5 miljoen euro gestegen tot 38,5 miljoen euro. Er is voor 6,2 miljoen euro aan leningen afgesloten ten behoeve van de financiering van nieuwe bedrijfsmiddelen, alsmede de acquisitie van een drukkerij in Antwerpen. Tevens is voor 7,7 miljoen euro aan langlopende leningen afgesloten in verband met de herfinanciering van bestaande activiteiten. Het totaal aan aflossingen in 2008 bedroeg 2,4 miljoen euro.

De nieuwe op onze strategische plannen afgestemde financieringsovereenkomst, die begin 2008 is getekend, bleek goed aan te sluiten op de daadwerkelijke financieringsbehoefte over het afgelopen jaar.

De kasstroom uit operationele activiteiten is ten opzichte van 2007 met 1,7 miljoen euro gestegen tot 9,2 miljoen euro. Na investeringen en aflossing van langlopende schulden bedroeg de netto kasstroom (mutatie liquide middelen) 0,2 miljoen euro. De solvabiliteit (eigen vermogen als percentage van het balanstotaal) daalde van 47,0% in 2007 naar 45,8% in 2008 (na winstbestemming).

INVESTERINGEN

In 2008 is voor 10,0 miljoen euro in materiële vaste activa geïnvesteerd. Dit is 4,2 miljoen euro meer dan in 2007. De afschrijvingen bedroegen 7,0 miljoen euro en waren daarmee 0,5 miljoen euro hoger dan in 2007.

In het jaar 2008 werd een aantal belangrijke investeringen gerealiseerd. Zoals vorig jaar aangekondigd is bij de divisie Stamps een nieuwe 10-kleuren offsetrotatiepers aangeschaft. Deze Müller Martini pers maakt het enerzijds mogelijk nieuwe markten aan te boren, terwijl anderzijds de productie-efficiency wordt verhoogd. Bij Banknotes is een nieuwe zeefdrukmachine van producent KBA Giori geïnstalleerd. Deze Notascreen II voldoet aan de eisen die door de Europese Centrale Bank worden gesteld ten aanzien van de nieuwe generatie eurobankbiljetten. Tevens is geïnvesteerd in een derde bankbiljetteninspectiemachine, waardoor het mogelijk wordt grotere volumina bankbiljetten af te leveren. In Brussel en Amsterdam is beperkt geïnvesteerd in onder meer nabewerkingsapparatuur. Voor de nieuwe Antwerpse dochter De Vroey-PetenPrint is ten slotte een Heidelberg XL75 5-kleurenpers (met lak) aangeschaft.

14

PERSONEEL EN ORGANISATIE

In totaal was er in de tweede helft van 2008, door het toegenomen werkaanbod, sprake van een stijging van het gemiddeld aantal personeelsleden. Omdat deze samenviel met toenemende signalen van economische neergang, werd hierbij relatief veel gebruik gemaakt van tijdelijke dienstverbanden, uitzendkrachten en uitbesteding van de werkzaamheden. Het streven blijft om de inzet van tijdelijk personeel terug te brengen door middel van een meer gelijkmatige verdeling van de productie en/of inzet van medewerkers over de verschillende vestigingen. Het aanhoudende onrustige economische klimaat maakt het echter niet eenvoudig hier goed op te anticiperen.

Wisselende productiepieken binnen de Haarlemse vestiging konden in de eerste helft van 2008 bij Banknotes en Stamps goed worden opgevangen door onderlinge uitwisseling van medewerkers. Centrale coördinatie, gericht op multi-inzetbaarheid van medewerkers, draagt daartoe in belangrijke mate bij. In het tweede halfjaar noopte het hoge werkaanbod en de benodigde extra inzet bij de uitvoering van twee grote investeringen in

beide bedrijven, tot een per saldo hogere formatie. Het gemiddelde kwam daardoor uiteindelijk hoger uit dan eind 2007. Hoewel de efficiency door de investeringen fors is toegenomen, is de verwachting dat de hierdoor toegenomen concurrentiekracht zal leiden tot een gelijkblijvend formatiesaldo in de eerste helft van 2009.

In de Amsterdamse vestiging zette de al eerder ingezette wijziging in de samenstelling van het personeelsbestand door. Grafisch opgeleid personeel maakte, door natuurlijke uitstroom, plaats voor de instroom van IT-geschoold personeel. Hierdoor was er sprake van een lichte daling van de formatie, evenals van de gemiddelde leeftijd van de medewerkers. Tegelijkertijd leverde de neergaande economische tendens ook de mogelijkheid om moeilijk te vervullen vacatures voor IT-functies sneller en effectiever in te vullen.

In Brussel groeide het gemiddeld aantal personeelsleden en werd, met instemming van de vakbondsorganisaties, een mobiliteitsplan uitgevoerd. Daarmee werd het met de investeringen en desinvesteringen samenhangende personeelsverloop effectief gestuurd. Zowel intern als extern werden mensen geschoold en opgeleid door ervaren collega's of instructeurs. Het niet verlengen van een aantal aflopende drukopdrachten betekent dat in de eerste helft van 2009 de formatie zal worden aangepast. Met de bonden is daarover mondeling overleg gestart.

Gedurende het jaar werden door medewerkers intern opleidingen gevolgd. Voor een deel daarvan kwam het bedrijf in aanmerking voor subsidie uit het Europees Sociaal Fonds.

Individueel talent binnen de bedrijven wordt centraal, via een Management Development beleid, actief gevolgd en gestimuleerd. Met als doel dat de betrokkenen zich via opleidingen of functiewisselingen verder ontwikkelen naar functies waar sprake is van een eindverantwoordelijkheid over een bepaald domein. In het jaar 2008 vonden er wisselingen plaats in de samenstelling van alle managementteams bij de diverse bedrijven. Er waren geen wisselingen op directieniveau. De Nederlandse vestigingen zijn ultimo 2008 op een nieuw salarisverwerkingssysteem overgegaan. Belangrijkste reden daarvoor was dat de bestaande leverancier, door zogenaamde 'virtualisatie' van de database, geen garanties voor de privacy van de personeelsgegevens wilde afgeven. De conversie heeft zonder noemenswaardige problemen plaatsgevonden.

In totaal telde het personeelsbestand eind 2008 457 medewerkers, tegen 431 medewerkers eind 2007. Het gemiddeld aantal formatieplaatsen bedroeg in 2008 447, tegenover een gemiddeld aantal van 411 in 2007. Tegen de achtergrond van de groei in toegevoegde waarde werd hierdoor een verdere verbetering van de toegevoegde waarde per personeelslid (FTE) gerealiseerd.

ARBEIDSONDERSOMSTANDIGHEDEN EN MILIEU

Bij alle vestigingen zijn maatregelen met betrekking tot arbeidsomstandigheden en veiligheid vertaald in plannen van aanpak. Deze worden periodiek door daartoe bevoegde instanties beoordeeld. Uitgangspunt is dat een gezond bedrijf oog heeft voor de gezondheid van haar medewerkers en haar omgeving. Alle vestigingen hebben tevens, conform de wettelijke eisen, milieujaarverslagen opgesteld. Deze vormen mede de basis voor een goed overleg met de desbetreffende overheden. Opslag van schadelijke stoffen en afval blijft een aandachtspunt van het management en is - waar nodig - verder verbeterd. Daarnaast heeft het management regelmatig overleg met een extern veiligheidskundige en een bedrijfsarts over het arbeidsomstandigheden- en veiligheidsbeleid.

Bij de Haarlemse vestiging werd in 2008 het invoeren van een arbomanagementsysteem (OHSAS 18001:2007) voorbereid. Certificatie daarvoor staat voor eind 2009 gepland. Op het gebied van milieu werd veel aandacht besteed aan het opzetten van het milieumanagementsysteem volgens de ISO 14001 norm. Het certificaat ISO 14001:2004 werd eind 2008 behaald. Alle energie die door Joh. Enschedé Security Print en Joh. Enschedé Amsterdam wordt afgenomen is zogenaamde 'groene' energie en wordt duurzaam opgewekt.

In de vestiging in Amsterdam lag de nadruk in 2008 op de omgang met gevaarlijke stoffen en de daarmee gepaard gaande risico's. Hieruit voortvloeiend is er een vernieuwde werkplekinstructiekaart ontwikkeld en ingevoerd als ondersteunend instrument. De jaarlijkse Risico inventarisaties en -evaluaties zijn wederom opgesteld en er hebben opnieuw geluidsmetingen plaatsgevonden. In het kader van het milieuverantwoord inrichten van zo veel mogelijk processen, werd het serverpark

van Joh. Enschedé IT & Consultancy gehuisvest in een klimaatneutraal datacenter.

In Brussel werd bij het arbeidsomstandighedenbeleid het accent sterk gelegd op de opleiding en training van de medewerkers in het gebruik van nieuwe apparatuur en op het inrichten van een optimale lay-out voor de vestiging.

De bedrijven Joh. Enschedé Amsterdam, Joh. Enschedé Stamps en Joh. Enschedé Van Muyswinkel zijn in het bezit van het FSC-certificaat. Een keurmerk waarmee aan de klant kan worden gegarandeerd dat, ten behoeve van de drukopdracht, het voor het papier benodigde hout wordt gecompenseerd door nieuwe aanplant.

ONDERNEMINGSRAAD

Reguliere onderwerpen, zoals de begroting van 2008, de resultaten over 2007, investeringen, bedrijfsregelingen en de voortgang van de uitvoering van het strategisch plan 2007-2012, waren in 2008 onderwerp van gesprek tussen bestuurders en Ondernemingsraden.

Genoemde onderwerpen werden eveneens behandeld in vergaderingen met de Centrale Ondernemingsraad (COR), waarbij eenmaal de voorzitter en eenmaal een lid van de Raad van Commissarissen aanwezig was. Ook in 2008 was de samenwerking met de diverse ondernemingsvertegenwoordigingen constructief. Daarvoor wil de onderneming haar erkentelijkheid uitspreken.

Na de wisseling van de voorzitter van de COR in 2007, bleven de wijzigingen in 2008 beperkt tot wisselingen in de Belgische vertegenwoordiging door OR-verkiezingen aldaar.

De relatief nieuwe samenstelling van de verschillende personeelsvertegenwoordigingen, naast de relatief rustige ontwikkelingen binnen het bedrijf, maakten het mogelijk tijd te besteden aan opleiding en training van de diverse OR-teams. Centraal daarin stonden de ontwikkelingen in de CAO (waarin steeds meer ruimte komt voor decentrale invulling), teambuilding en adviesaanvragen met betrekking tot de overname van twee bedrijven, tegen de achtergrond van het strategisch plan voor de gehele groep. Voor 2009 zijn er OR-verkiezingen voor de vestigingen in Haarlem gepland.

SCIENCE & TECHNOLOGY

De activiteiten op het terrein van Science & Technology (S&T) zijn in de diverse clusters ondergebracht. Met als doel om de uitvoeringsorganisatie van de projecten verwantschap te laten houden met de desbetreffende markten, producten of in te zetten technologie.

Binnen Security Print was de aanstelling van een new business development manager een belangrijke ontwikkeling om de mogelijkheden van de nieuw geïnstalleerde productiemiddelen verder te kunnen benutten. Een vermeldenswaardige stap daarin werd gemaakt in een gezamenlijk met de Kamer van Koophandel ingezet project, waarin samen met verschillende bedrijven in de Haarlemse regio wordt samengewerkt rond het thema 'security'. Dit zogenaamde Icoonproject richt zich op de toepassing van intelligente 'track and trace'-technologie, waarmee producten in de keten efficiënt en effectief kunnen worden geïdentificeerd.

Tegelijkertijd werd op basis van de nieuwe beschikbare productietechnologie een aantal nieuwe toepassingen in postal and tax labels ontwikkeld en bij klanten geïntroduceerd. Daarnaast werd, met bestaande patenten als uitgangspunt, een aantal ontwikkelvoorstellen aan diverse marktpartijen gedaan.

Door de sterk toegenomen S&T-activiteit is het voornemen om de interne organisatie van de S&T-functie binnen Security Print te verzelfstandigen.

De bijdrage aan de Central Bank Counterfeit Deterrence Group (CBCDG) vormt al vele jaren een belangrijk deel van de S&T-activiteiten. De CBCDG is een overlegorgaan van centrale banken. Het orgaan identificeert bedreigingen op het gebied van bankbiljettenbeveiliging en stelt oplossingen voor tegen deze vervalsingen. Vanaf 2005 levert Joh. Enschedé de voorzitter van de 'Technical Working Group' van de CBCDG.

Eind 2008 werd de intentie in een overeenkomst vastgelegd om deze samenwerkingsafspraken voor de komende drie jaar te verlengen.

De S&T-activiteiten op het terrein van Commercial Print vinden plaats in de vestigingen in Amsterdam en Brussel. In 2008 werd meerdere malen bevestigd dat de grafische technologie zowel in prepress, drukken als afwerken nog steeds veel innovatie-mogelijkheden biedt.

Uiteraard leverde het bezoek dat medewerkers van alle bedrijven in 2008 brachten aan de Duitse grafimediavakbeurs Drupa daarvoor een belangrijke stimulans. Terwijl de duurzaamheid van een aantal concurrentievoordelen in de sector beperkt is, is met de huidige intensieve concurrentie de factor 'snelheid' van groot belang voor commercieel succes.

In de cluster Digital is S&T een randvoorwaarde voor een winstgevende bedrijfsvoering en hieraan wordt dan ook veel aandacht besteed. De ontwikkelorganisatie maakte in het boekjaar een gecontroleerde groei door, waarbij tevens een aantal grootschalige organisatievraagstukken zijn opgepakt. Er werden vernieuwende projecten gerealiseerd met zowel internet, publish-, als enterprise-oplossingen.

De komende periode zal de organisatie verder investeren in verdieping en verbreding van deze applicaties. Daarin staat zowel de inzet van grafische kennis als de focus op internet centraal. Tegelijkertijd is er gekozen voor een verticale marktbenadering, waarbij de aandacht voornamelijk is gericht op marktsegmenten waarin veel specifieke expertise is opgebouwd.

MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD ONDERNEMEN

Koninklijke Joh. Enschedé verstaat onder maatschappelijk verantwoord ondernemen 'de verantwoordelijkheid van de organisatie voor de impact van haar beslissingen en activiteiten op de maatschappij en het milieu door transparant en ethisch handelen'. Er zijn daarbij zeven kernonderwerpen te onderscheiden die op verschillende wijze in dit verslag naar voren komen. Het onderwerp 'behoorlijk bestuur' is opgenomen onder de paragraaf Corporate Governance, over de respectievelijke onderwerpen 'arbeidsomstandigheden' en 'milieu' is eveneens een aparte paragraaf opgenomen.

Ten aanzien van het onderwerp 'eerlijk zaken doen' volgt het bedrijf het uitgangspunt dat het zowel op inkoop- als afzetmarkten transparant handelt en de betrokkenen daarover op een juiste en volledige wijze informeert. Daarnaast tracht het bedrijf het aandeel van fair trade-materialen te verhogen. Een voorbeeld daarvan is dat Joh. Enschedé Banknotes op initiatief van De Nederlandsche Bank de eurobankbiljetten in 2008 en 2009 voor vijf

verschillende landen produceert op papier waarvan het aandeel fair trade-katoen 15% bedraagt. Daarmee worden niet-gesubsidieerde katoenboeren in de gehele wereld gesteund, door hen een betere economische grondslag voor hun activiteiten te bieden. Een unieke prestatie in de bankbiljettenwereld.

Met betrekking tot de onderwerpen 'mensenrechten' en 'consumentenbelangen' volgt het bedrijf de nationale en internationale van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Het onderwerp 'maatschappelijke betrokkenheid' komt op diverse terreinen en niveaus tot uitdrukking. Koninklijke Joh. Enschedé heeft een 'groene' autoregeling, een uitgebreide fietsregeling waar veelvuldig gebruik van wordt gemaakt en is sponsor van het eerste uur van de KinderUniversiteit Haarlem.

De KinderUniversiteit is een goede doelen stichting die in 2007 is opgericht met als doel kinderen die op Haarlemse scholen zitten en waarvan het aanwezige talent te weinig wordt aangespoord, een kans te bieden op een succesvolle toekomst.

Daarnaast vinden er, veelal op projectbasis, activiteiten met een sociale insteek plaats. In dit kader ging in 2008 een aantal medewerkers - voor het derde jaar op rij - op bezoek bij het Rode Kruis afdeling Haarlem, om verkleed als zwarte piet of sinterklaas de sinterklaasviering aldaar op te luisteren. Tevens werden door medewerkers van Koninklijke Joh. Enschedé 100 teddyberen uitgereikt aan zieke kinderen in ziekenhuizen en medische kinderdagverblijven. De beren zijn ingekocht bij de Stichting KiKa (Kinderen Kankervrij).

Het bedrijf steunt met een jaarlijkse bijdrage ook Stichting Museum Enschedé, eigenaar en beheerder van de waardevolle, historische collectie van het bedrijf. Daarnaast verleent Koninklijke Joh. Enschedé samen met het museum, regelmatig medewerking aan publieke tentoonstellingen of bijzondere publicaties.

R I S I C O M A N A G E M E N T

Koninklijke Joh. Enschedé onderkent dat er risico's zijn verbonden aan de ondernemingsstrategie. De onderneming heeft vooral te maken met marktrisico's, financiële risico's, productierisico's en security risico's. Hoewel marktrisico's niet altijd beïnvloedbaar en beheersbaar zijn, streeft de onderneming ernaar door voldoende spreiding van de activiteiten de continuïteit van het geheel positief te beïnvloeden, zonder de focus te verliezen op de core business. Waar sprake is van

financiële risico's probeert de organisatie, door middel van het inzetten van financiële instrumenten, de risico's zoveel mogelijk te mitigeren.

Markten

De inkomsten hangen deels- af van door economische ontwikkelingen beïnvloede afzet- en inkoopmarkten. Daarnaast is de toekomstige vraag naar drukwerk en de substituten daarvan in digitale diensten, zowel in waardeproducten als overige producten, mede bepalend voor toekomstige inkomstenstromen en rentabiliteit. Beleid is om de productiecapaciteit aan de behoeften van de markt aan te passen.

Een heel ander aspect van marktrisico is het debiteurenrisico. In het kader van de economische crisis wordt hieraan binnen het bedrijf extra aandacht gegeven.

Financiering

Naast de vaste activa dient ook het onderhanden werk te worden voorgefinancierd. Mede door het verhogen van het productievolume bij Banknotes stijgt de waarde van het onderhanden werk. Het is belangrijk dat aan de met de bankiers afgesproken financiële ratio's wordt voldaan.

Valuta- en renterisico

Het valutarisico dat de onderneming loopt betreft het transactierisico. Oftewel het risico dat de waarde van transacties die in de toekomst in een buitenlandse valuta moeten worden afgerekend, kunnen variëren als deze worden omgewisseld naar euro's. Waar nodig en mogelijk worden deze risico's met termijncontracten afgedekt. Koninklijke Joh. Enschedé definieert renterisico als het risico dat rentebewegingen een negatieve invloed op het resultaat hebben. Renterisico's worden onder meer met renteswaps afgedekt. Aflossingen worden over de tijd gespreid, teneinde het liquiditeitsrisico te beperken.

Debiteurenrisico

Om het debiteurenrisico te beperken, is het beleid van Koninklijke Joh. Enschedé om alleen zaken te doen met kredietwaardig verklaarde derden en houden wij onze vorderingen permanent scherp in het oog. Daarnaast is het bij grotere contracten in de waardepapierenmarkt, waarin wordt geopereerd, gebruikelijk om bankgaranties te vragen, zodat betaling van de geleverde producten ook daadwerkelijk is gegarandeerd.

Grondstoffen en energie

Met de conjunctuur fluctueert ook de prijs voor energie, papier en andere grondstoffen. Door het maken van prijsafspraken kan – binnen zekere tijdsgrenzen – zekerheid worden verkregen over inkooprijzen.

Productierisico

Kleine fouten bij de productie van waardeproducten kunnen tot hoge schadeposten leiden. Alhoewel de interne kwaliteitscontrole van hoog niveau is, kan het maken van fouten – met name door de menselijke factor – nooit geheel worden uitgesloten.

Security risico

Met name in de streng beveiligde productielocatie in Haarlem wordt waardedrukwerk vervaardigd. Zowel de klanten als de onderneming zelf stellen zeer hoge eisen aan de betrouwbaarheid en veiligheid van de procedures en productieprocessen. Ondanks het stelsel van procedures en maatregelen kan niet voor 100% worden uitgesloten dat kwaadwillende personen de onderneming op dit punt schade toebrengen.

Door de aard van een deel van onze afzetmarkten produceert de onderneming eindproducten met een soms hoge marktwaarde. Enerzijds door een goede interne beheersorganisatie en anderzijds door bijvoorbeeld het verzekeren van waardevolle transporten wordt geprobeerd het risico van aan de onderneming toerekenbare schade te minimaliseren. De interne beheersstructuur wordt regelmatig geaudit door externe partijen, zoals de Europese Centrale Bank, De Nederlandsche Bank, VPGI en andere certificerende instanties. Het is ons beleid om de risico's ten aanzien van zowel onze activiteiten als onze activa goed af te dekken bij gereputeerde, kredietwaardige verzekeringsmaatschappijen.

DE WERKMAATSCHAPPIJEN

J O H . E N S C H E D É
S E C U R I T Y P R I N T

Op de high-security locatie te Haarlem is de cluster Security Print gevestigd. Hieronder vallen de werkmaatschappijen Joh. Enschedé Banknotes en Joh. Enschedé Stamps. Door splitsing van de Operations functie in Banknotes en Stamps begin 2008, kregen beide bedrijven hun eigen operationele uitvoeringsorganisatie die specifiek is gebaseerd op de PMT's (Product-Markt-Technologie combinaties). Eén gezamenlijk managementteam, waarin de generieke staffuncties zijn vertegenwoordigd, draagt er zorg voor dat deze functies voor de gehele cluster zo efficiënt mogelijk worden gedeeld, zodat het beste wordt gehaald uit de combinatie van beide productielijnen. Zo werden ook in het afgelopen jaar belangrijke voordelen behaald door uitwisseling van personeel tussen de productiebedrijven. Daarnaast werd door samenwerking tussen de bedrijven een aantal aansprekende nieuwe producten vervaardigd. Een verdere optimalisering van de besturing van deze cluster wordt voorzien door de invoer van één nieuw ERP-systeem voor beide bedrijven, dat medio 2009 zijn beslag zal krijgen.

In 2008 werd bevestigd dat de organisatie van Security Print niet aan effectiviteit heeft ingeboet. De vernieuwde organisatiestructuur boekte in 2008, ten opzichte van 2007, een verdergaande verbetering van de (positieve) operationele resultaten. Ook lag het uiteindelijke resultaat boven de verwachting van begin 2008. Naast het handhaven van bestaande accreditaties voor de Europese Centrale Bank (ECB) op het gebied van kwaliteit en beveiliging werden nieuwe, respectievelijk vernieuwde accreditaties behaald voor milieu (ISO 14001:2004) en kwaliteit (ISO 9001:2008). Tevens werd de security accreditatie voor CWA (CEN Workshop Agreement) als high security printer verlengd.

Joh. Enschedé Banknotes

Het bankbiljettenbedrijf presteerde in 2008 beter dan verwacht, door een hogere productie van eurobankbiljetten, gecombineerd met de realisatie van een aantal exportopdrachten. Daarnaast werden voor diverse opdrachtgevers meer aanvullende werkzaamheden verricht.

In het voorjaar van 2008 werd bekend dat Banknotes een belangrijk deel van de tender van de door De Nederlandsche Bank gecoördineerde productie voor vijf eurolanden heeft gewonnen. Dat leidde tot de uitvoering van een aantal grote uitbreidings- en vervangingsinvesteringen, die noodzakelijk zijn om de te realiseren volumegroei op een nog meer concurrerend kostprijsniveau te kunnen vervaardigen. Daarnaast zijn deze investeringen belangrijk om de echtheidskenmerken in de nieuwe generatie eurobankbiljetten te kunnen produceren. De investeringen omvatten onder meer een nieuwe zeefdrukpers en afwerkings- en inspectieapparatuur.

Centrale banken in de Eurozone, die eigenaar zijn van een bankbiljettendrukkerij, hoeven - in tegenstelling tot de Centrale banken zónder een 'inhuis bankbiljettendrukkerij' - volgens de Europese aanbestedingsrichtlijn de productie van bankbiljetten niet aan te besteden. Desalniettemin manifesteren dergelijke drukkerijen zich met concurrerende prijzen op de exportmarkten buiten de Eurozone. Vanuit de Euro Private Banknote Printers Association (EUPBA), een organisatie van vier Europese private drukkerijen, werkt Koninklijke Joh. Enschedé aan de realisatie van een toekomstig 'level playing field' bij de allocatie van drukopdrachten voor eurobankbiljetten. Vertegenwoordigers van de EUPBA hadden ook in 2008 een aantal maal overleg met vertegenwoordigers van de ECB, over de voorgenomen 'single European tendering procedure'. Volgens deze procedure zullen de nationale aanbestedingen voor het jaar 2012 centraal worden gecoördineerd vanuit de ECB te Frankfurt, Duitsland. De uitvraag daarvan zal in 2011 starten.

Joh. Enschedé Stamps

Na een lager dan gebruikelijke productie in het eerste halfjaar kende het onderdeel Stamps in de tweede helft van 2008 een goed herstel in orderintake. Uiteindelijk werd daardoor niet alleen de begroting gerealiseerd, maar werd ook het resultaat van 2007 overtroffen. De in eerdere jaren reeds ingezette verbeterprocessen en de daarmee gepaard gaande versterking van diverse sleutelposities in de organisatie, hebben daar een belangrijke bijdrage aan geleverd. Als vervolg op dit verbeterproces werd het besluit genomen het persenbestand in 2008 uit te breiden met een 10-kleurenoffsetpers. Deze werd op 13 november 2008 officieel in gebruik genomen door mr. B.B. Schneiders, burgemeester van Haarlem.

Een mijlpaal; want met deze offsetrotatiemachine heeft Koninklijke Joh. Enschedé thans alle reguliere druktechnieken binnen het concern beschikbaar. Bijzonder voor deze investering was dat op deze pers reeds vóór de officiële fabrieksafname in Zuid-Duitsland een eerste order werd geproduceerd. Uiteraard werden daarbij, in overleg met de klant, strikte security-afspraken in acht genomen. De basis van deze investering wordt gevormd door toezeggingen van een aantal nieuwe klanten en verdere uitbreiding van de mogelijkheden in security print. Daarnaast is de investering een vervanging van een bestaande pers uit 1984. Het jaar werd afgerond met de verlenging van een tweetal belangrijke meerjarencontracten, die de basis vormen voor een goede start in 2009.

Dat de economische neergang ook haar invloed doet gelden bij Security Print werd de laatste maand van 2008 duidelijk, toen het bedrijf werd geconfronteerd met een verhoogd financieel risico met betrekking tot debiteuren. Veiligheidshalve is besloten tot het treffen van een impairment op de debiteurenportefeuille. Het netto jaarresultaat werd per saldo negatief beïnvloed.

19

COMMERCIAL PRINT

Joh. Enschedé Amsterdam

De Amsterdamse vestiging kan terugzien op een dynamisch jaar, waarin de begrote omzet werd gehaald en een positief bedrijfsresultaat werd gerealiseerd. Dit in weerwil van de nog steeds moeilijke - en verslechterende - situatie in het marktsegment waarin de onderneming zich beweegt. De lage marktprijzen voor drukwerk maken een hogere bezetting noodzakelijk om de gewenste resultaten te bereiken. In vergelijking met voorgaande jaren werd het accent het afgelopen jaar gelegd op het verwerven van grotere opdrachten, waarin het integrale dienstenpakket van de onderneming tot zijn recht komt. De door de onderneming gevolgde communicatieketenstrategie wordt daarbij ten volle ingezet. Naast het digitale publicatieplatform JEA PLUS2 werd in 2008 het online bestel- en voorraadbeheer systeem JEA PLUS Online Bestel Platform 2 als Rich Internet Dashboard softwareapplicatie in de markt gezet. Daarnaast werd een flinke groei gerealiseerd in fulfilment, voorraadbeheer en logistieke dienstverlening.

Naast investeringen in noodzakelijke IT-bedrijfsapplicaties, werd het warehouse opnieuw ingericht. Niet alleen door fysieke uitbreiding, maar ook door de oplevering van een nieuwe generieke webshop met onderliggend warehouse management systeem.

Joh. Enschedé Van Muysewinkel

Na een goede start in 2008 werd Joh. Enschedé Van Muysewinkel in het vierde kwartaal geconfronteerd met sterk teruglopende marges, waardoor alle zeilen moesten worden bijgezet. De bedrijfsopbrengsten overstegen uiteindelijk de verwachtingen, terwijl het bedrijfsresultaat lager was dan begroot. Het prijsniveau was onevenredig sterk dalend ten opzichte van de volumestijging, door een overaanbod van capaciteit, als gevolg van de vele investeringen in de markt. Op basis van de in de voorafgaande jaren gedane investeringen in machines en personeel was de productiestijging in de drukkerij met een gelijkblijvende formatie 18%; terwijl deze stijging in 2007 reeds 20% bedroeg. Het bleek voor de afwerkingsafdeling problematisch om de productiestijging in de drukkerij bij te houden. Eind 2008 is een verbetertraject gestart om beide productieonderdelen beter met elkaar in lijn te brengen en de hoeveelheid uitbesteed werk terug te brengen. De inzet van goed opgeleide medewerkers blijft daarbij van groot belang. Hierin wordt mede voorzien door middel van een gedegen (intern) opleidingsproces. Op de afdeling sales werd de personeelsformatie uitgebreid, nadat merkbaar werd dat het bestelniveau van een aantal grote contracten terugliep en enkele andere contracten niet werden verlengd.

De Vroey-PetenPrint

In Antwerpen werden twee kleinere grafische bedrijven overgenomen, te weten Drukkerij De Vroey en Peten Print. Deze twee bedrijven fuseerden medio 2008 tot De Vroey-PetenPrint en werden gevestigd op één locatie. De voormalige eigenaren namen afscheid en nieuw management werd aangenomen. Teneinde kennisoverdracht en optimalisatie van de productie te realiseren, werd het personeelsbestand van drukkerijen De Vroey en Peten Print versterkt met een aantal ervaren personeelsleden uit de Brusselse vestiging. Tevens werden in het kader van procesoptimalisatie enkele gerichte, kleinere investeringen gedaan. Met de overname van de twee drukkerijen wordt invulling gegeven aan de in het strategisch meerjaren-

plan omschreven ambitie om de marktpositie van Koninklijke Joh. Enschedé in België verder uit te breiden.

DIGITAL

Joh. Enschedé IT & Consultancy

Op 14 februari 2008 opende mr. M.J. Cohen, burgemeester van Amsterdam, het nieuwe kantoor van Joh. Enschedé IT & Consultancy aan het John M. Keynesplein aan de Amsterdamse Zuidas. Alle online-diensten en producten worden vanaf de nieuwe locatie aan het Keynesplein geleverd. Joh. Enschedé IT & Consultancy treedt naar voren als specialist in communicatieketenmanagement en ontwerpt, ontwikkelt en implementeert bedrijfsapplicaties op maat. 25 medewerkers adviseren de klanten over een scala van weboplossingen. Met de inzet van de JEA PLUS2-lijn onderscheidt Joh. Enschedé IT & Consultancy zich op het gebied van online opmaakapplicaties, huisstijl managementapplicaties, bedrijfsapplicaties en webwinkels. Alsmede applicaties gericht op voorraadbeheer en logistiek. Alle producten worden ontwikkeld volgens het door Adobe Systems geïntroduceerde Rich Internet Model. Door de moeilijke arbeidsmarkt en het hierdoor moeizaam kunnen aantrekken van nieuwe medewerkers, is de opstart van Joh. Enschedé IT & Consultancy begin 2008 getemporeerd. Aan de doelstelling van het gewenste bedrijfsresultaat kon dientengevolge niet worden voldaan.

VOORUITZICHTEN

Een gediversifieerde en internationaal opererende onderneming als Koninklijke Joh. Enschedé ondervindt uiteraard ook gevolgen van de invloed van de huidige wereldwijde economische crisis. Vanzelfsprekend leidt dit tot het aanscherpen van de organisatie binnen de diverse bedrijfsonderdelen en van de groep als geheel. Toch wil het bedrijf benadrukken dat deze omstandigheden niet alleen nadelige gevolgen hebben, maar ook mogelijkheden kunnen bieden en sommige van onze activiteiten in hun ontwikkeling kunnen stimuleren.

Voor de sector Security Print ligt een belangrijk fundament voor de komende periode in het drukken van eurobankbiljetten, volgens het in 2008 met DNB overeengekomen framework-agreement. Begin 2009 werd formeel bevestigd dat Banknotes in 2010 niet voor vijf maar voor zeven landen een belangrijk deel van de eurobankbiljetten zal gaan produceren. Daarnaast zal Stamps profiteren van de gedane investeringen die naar verwachting zullen leiden tot een hogere efficiency, een groter productenaanbod en geografische groei.

Bij de bedrijven in de cluster Commercial Print zullen de effecten van de neergaande economische ontwikkeling het meest voelbaar zijn. Daar staat tegenover dat deze bedrijven door de in de afgelopen jaren gerealiseerde investeringen tot de meest efficiënte in de sector behoren. Bij de vestiging in Amsterdam zal de focus voor de komende periode liggen op een verdere uitbreiding van het dienstenpakket. Veel aandacht zal ook worden besteed aan procesoptimalisatie en het verder stroomlijnen van de organisatie. De vestiging in Brussel voelde begin 2009 de meeste impact van de economische neergang. Dit kwam bovenop het wegvallen van een gedeelte van het basis drukwerkpakket in 2008. Naast het aanpassen en versterken van de interne organisatie ligt de focus hier op procesoptimalisatie en een verdere uitwerking van de dienstverlening samen met de recent geacquireerde Antwerpse bedrijven.

Voor het segment Digital voorzien wij door de marktomstandigheden meer mogelijkheden. Enerzijds zijn meer klanten overtuigd van de besparingmogelijkheden die met de JEA PLUS-systemen kunnen worden gerealiseerd. Anderzijds is er ook een beter aanbod aan goed opgeleid personeel. Om de groei in het aantal op te leveren projecten te realiseren zal in 2009 worden geïnvesteerd in een softwareontwikkelstraat voor Rapid Application Development, waarmee programmeeropdrachten efficiënter kunnen worden uitgevoerd.

De bovengenoemde verwachte ontwikkelingen zijn onderdeel van een uitgebreider geheel van scenario's dat aan het huidige strategisch plan is toegevoegd. De economische realiteit heeft ook Koninklijke Joh. Enschedé gedwongen om dit plan in al haar facetten nog eens grondig te evalueren, waarbij de inzet is

dat het bedrijf als geheel sterker uit deze fase van marktstagnatie naar voren zal komen. De belangrijkste conclusie van de evaluatie is dat de strategie niet zal worden aangepast, maar dat de tactische uitvoering afhankelijk wordt gemaakt van de omstandigheden in de diverse deelmarkten waarin het bedrijf opereert. Het bijbehorende investeringsniveau zal in 2009, gezien de hoge mate van investeringen in de afgelopen jaren, aanzienlijk lager zijn dan in 2008. Daarnaast worden in de personeelsbezetting komend jaar geen grote schommelingen voorzien.

Voor 2009 zullen de geschetste vooruitzichten leiden tot een ten opzichte van 2008 gelijkblijvende dan wel licht stijgende omzetverwachting. Het verwachte bedrijfsresultaat en het nettoresultaat zullen positief zijn, wellicht op een lager niveau dan dat van 2008, waarbij het bedrijf op normale wijze aan haar financieringsverplichtingen zal kunnen voldoen.

Onze klanten en andere stakeholders kunnen op Koninklijke Joh. Enschedé blijven rekenen, ook in economisch mindere tijden.

Haarlem, 25 maart 2009

A. Piet
Algemeen directeur

Bericht van de Raad van Commissarissen

..... Aan de Algemene Vergadering van
Aandeelhouders te houden op 14 mei 2009

Hierbij bieden wij het door de Directie opgestelde verslag over 2008 aan, waarin de jaarrekening is opgenomen. De jaarrekening is door Ernst & Young Accountants gecontroleerd en van een goedkeurende verklaring voorzien. De accountantsverklaring is in het jaarverslag opgenomen. De Raad heeft de jaarstukken met de accountant besproken.

Wij stellen de Algemene Vergadering van Aandeelhouders voor de jaarrekening, waarin de winstbestemming is verwerkt, goed te keuren. Voorgesteld wordt een bedrag van 195.000 euro aan dividend uit te keren.

Afzonderlijk daarvan wordt de Algemene Vergadering van Aandeelhouders verzocht de Directie en de Raad van Commissarissen te dechargeren.

Momenteel kunnen twee leden van de Raad van Commissarissen (de heer Chr.W. Enschedé en de heer J.J. Slinger) niet worden beschouwd als onafhankelijk, volgens de criteria zoals neergelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code.

De Raad van Commissarissen werd, in het kader van zijn toezichthoudende taak, gedurende het verslagjaar uitvoerig door de Directie geïnformeerd over de gang van zaken. Het betrof vijf vergaderingen, waarbij de accountant eenmaal aanwezig was.

Geen enkele commissaris is frequent afwezig geweest tijdens de vergaderingen van de Raad van Commissarissen.

In de vergaderingen, waarbij de directies van de werkmaatschappijen regelmatig aanwezig waren, kregen alle gebruikelijke aspecten de aandacht: de markten, de klanten, het kennisniveau, de producten, de product- en procesinnovaties, het personeel, de arbeidsvoorwaarden, de strategie, de investeringen, de specifiek aan de bedrijfsvoering verbonden risico's en de ontwikkeling van de resultaten en de daaraan ten grondslag liggende operationele zaken. Mogelijkheden tot het acquireren van bedrijven werden beoordeeld, evenals de integratie van geacquireerde bedrijven.

De Raad van Commissarissen en de Directie hebben de in 2007 geformuleerde strategische plannen grondig geëvalueerd, mede in het licht van de huidige economische realiteit. De Directie heeft in dit kader een aantal scenario's aan de plannen toegevoegd, waarbij de strategische uitgangspunten ongewijzigd zijn gebleven. De Raad is verheugd vast te stellen dat met de uitgezette strategie door de Directie de beoogde resultaten zijn

behaald en dat het strategisch plan ook voor de nabije toekomst lijkt te voldoen.

De Raad van Commissarissen besprak de risico's verbonden aan de onderneming en de uitkomsten van de beoordeling door de Directie van de opzet en werking van de interne risicobeheersings- en controlesystemen.

Voorts besprak de Raad van Commissarissen, buiten aanwezigheid van de Directie, haar eigen functioneren; evenals samenstelling, profiel, bekwaamheid en het functioneren van haar individuele leden. De Raad besprak ook – eveneens zonder aanwezigheid van de Directie – het functioneren van de Directie.

De voorzitter van de Raad en de heer Slinger waren namens de Raad afzonderlijk aanwezig bij twee van de overlegvergaderingen met de Centrale Ondernemingsraad (COR). Hierin werd de COR mede geïnformeerd over de onderwerpen die tijdens de diverse vergaderingen van de Raad van Commissarissen aan de orde zijn geweest en werden het budget en de financiële resultaten besproken.

Ook werden door individuele leden van de Raad verschillende werkbezoeken gebracht aan bedrijfsonderdelen en projecten in binnen- en buitenland.

Tijdens de Algemene Vergadering van Aandeelhouders in 2008 zijn de heren E.J.F. Busweiler en H.G. Sol (aftredend conform het rooster van aftreden) herbenoemd als lid van de Raad. De Raad heeft vervolgens de heer Busweiler herbenoemd als vice-voorzitter van de Raad van Commissarissen. Terzake van deze herbenoemingen had de COR positief geadviseerd.

Conform het rooster van aftreden van de Raad van Commissarissen zal de heer Chr.W. Enschedé tijdens de Algemene Vergadering van Aandeelhouders in 2009 aftreden. De heer Enschedé stelt zich beschikbaar voor herbenoeming en de Raad van Commissarissen zal alsdan voorstellen de heer Enschedé voor een volgende periode (tot 2013) te benoemen tot lid van de Raad. Het betreft een derde herbenoeming, met als achtergrond het bijzondere vertrouwen dat de heer Enschedé geniet van een groot deel van de aandeelhouders, waardoor hij als liaison partner kan optreden.

De Raad bedankt alle medewerkers die zich in het jaar 2008 wederom met loyaliteit en enthousiasme voor Koninklijke Joh. Enschedé hebben ingezet en wenst hen voortgaand succes en voldoening bij hun werk.

Haarlem, 25 maart 2009

Raad van Commissarissen

Corporate Governance

De Nederlandse Corporate Governance Code ('de Code', www.corpgov.nl) die is geformuleerd door de commissie-Tabaksblat is niet van toepassing op niet-beursgenoteerde ondernemingen. Koninklijke Joh. Enschedé onderschrijft evenwel het uitgangspunt van de Code dat goed ondernemerschap, waaronder begrepen integer en transparant handelen door de Directie, alsmede goed toezicht hierop, waaronder begrepen het afleggen van verantwoording over het uitgeoefende toezicht, essentiële voorwaarden zijn voor het stellen van vertrouwen in het bestuur en het toezicht door belanghebbenden. Koninklijke Joh. Enschedé is een vennootschap als bedoeld in artikel 2:263 BW (een zogenaamde structuurvennootschap).

Directie en Raad van Commissarissen hebben eind 2005 besloten dat zij de corporate governance beginselen van de Code onderschrijven en de daarmee verbonden zogenaamde best practice bepalingen in acht willen nemen, voor zover hierna niet anders wordt vermeld. Hierbij dient in ogenschouw te worden genomen dat Directie en Raad van Commissarissen het, gezien de omvang van de organisatie, niet verstandig achten om hoge kosten te maken die het uitvoeren van sommige best practice bepalingen met zich meebrengt.

Een aantal onderdelen van de Code past Koninklijke Joh. Enschedé niet toe. Vennootschappen waarop de Code van toepassing is, dienen volgens de Code te vermelden welke onderdelen van de Code de vennootschap niet toepast en daarover uitleg te verstrekken. Koninklijke Joh. Enschedé volgt met name dit laatste voorschrift slechts ten dele, aangezien het niet toepassen van sommige onderdelen van de Code door een onderneming als die van Koninklijke Joh. Enschedé, naar het oordeel van de Raad van Commissarissen en Directie, in sommige gevallen vanzelf spreekt. Terwijl in andere gevallen uitleg ook desgevraagd mondeling kan worden gegeven, gezien de verhoudingen tussen de verschillende belanghebbenden bij de onderhavige onderneming.

Hoewel Koninklijke Joh. Enschedé de door haar aanvaarde corporate governance regels op haar website publiceert, bevatten deze regels te dien aanzien geen bindende voorschriften. Waar de Code dergelijke publicatievoorschriften bevat, neemt Koninklijke Joh. Enschedé die niet over.

Koninklijke Joh. Enschedé volgt het beginsel en de bepalingen in de Code over taak en werkwijze van de Directie, met uitzondering van de bepaling van de Code dat bestuurders slechts voor periodes van maximaal vier jaar kunnen worden benoemd of herbenoemd. De aard van de onderneming kan met zich medebrengen dat een beschrijving van opzet en werking van interne risicobeheersings- en controlesystemen en van eventuele tekortkomingen daarin niet of in beperkte mate in het jaarverslag wordt opgenomen.

Gezien de verhoudingen tussen de verschillende belanghebbenden bij de onderneming bestaat geen behoefte aan een vastgestelde responstijd voor de Directie ten aanzien van door een aandeelhouder gewenste strategiewijzigingen of aan gedragsregels voor de Directie en de Raad van Commissarissen in overnamesituaties. Koninklijke Joh. Enschedé heeft geen z.g. gedragscode voor de Directie vastgesteld. Koninklijke Joh. Enschedé kent eigen regels over de vrijheid die de Directie heeft om nevenfuncties te aanvaarden en kent regels voor Directie en Commissarissen betreffende het bezit van effecten in concurrerende ondernemingen.

De beginselen over de bezoldiging van Directie en Commissarissen onderschrijft Koninklijke Joh. Enschedé. Aandelen en opties ter verkrijging van aandelen worden niet als bezoldigingscomponenten toegekend. Leningen en garanties ten behoeve van Directie en Commissarissen worden niet verstrekt. De vergoeding bij onvrijwillig ontslag wordt, indien geen overeenstemming kan worden bereikt, aan rechter of arbiter overgelaten. Datzelfde geldt voor aanpassing van aan de Directie toegekende voorwaardelijke variabele bezoldigingscomponenten, wanneer deze naar het oordeel van de Raad van Commissarissen tot onbillijke uitkomsten leiden en voor terugvordering van een op basis van onjuiste gegevens toegekende variabele bezoldiging.

De Raad van Commissarissen vervaardigt jaarlijks een zogenaamd remuneratierapport, waarin in voorkomend geval aandacht wordt besteed aan vergoedingen die aan vertrokken bestuurders zijn betaald. Maar het remuneratierapport wordt niet noodzakelijk opgemaakt in de door de Code bedoelde uitgebreide vorm. Het contract met de Directie wordt niet openbaar gemaakt. Het jaarverslag bevat de hoofdlijnen van het remuneratierapport van de Raad van Commissarissen.

Koninklijke Joh. Enschedé onderschrijft de beginselen en past de bepalingen van de Code over tegenstrijdige belangen onverkort toe. Zowel ten aanzien van de Directie als ten aanzien van de Commissarissen.

Beginselen en bepalingen over taak en werkwijze, over deskundigheid en samenstelling van de Raad van Commissarissen en over de rol van de voorzitter van de Raad worden toegepast, behoudens voor zover hierna anders wordt vermeld. De Raad van Commissarissen heeft zijn taakverdeling en werkwijze op 22 maart 2006 neergelegd in een reglement dat aan de voorschriften van de Code voldoet. Het verslag van de Commissarissen is elders in dit jaarverslag te vinden. Commissarissen die na 1 januari 2006 voor de eerste maal zijn benoemd, volgen een introductieprogramma.

Het aantal malen dat een commissaris kan worden herbenoemd, is niet formeel beperkt.

24

De Raad van Commissarissen kent op dit moment gezien de omvang van de onderneming geen auditcommissie en geen selectie- en benoemingscommissie, zodat de bepalingen van de Code die voor deze commissies zouden gelden ten aanzien van de Raad zelf gelden. De voorzitter en vice-voorzitter van de Raad van Commissarissen functioneren als remuneratiecommissie.

Toezicht dat mede door onafhankelijke Commissarissen wordt uitgeoefend, staat bij Koninklijke Joh. Enschedé al decennia lang hoog in het vaandel. Maar er is geen formeel maximum gesteld aan het aantal niet-onafhankelijke commissarissen in de door de Code omschreven zin.

De aard van de onderneming en de verhoudingen met de belanghebbenden brengen met zich mee dat geen bepalingen zijn opgenomen die zich tot de (Algemene Vergadering van) Aandeelhouders of tot institutionele beleggers richten. Koninklijke Joh. Enschedé onderschrijft de bepalingen van de Code omtrent de verhouding met aandeelhouders die zich tot Directie en Raad van Commissarissen richten, alsmede de bepalingen van de Code over de informatieverschaffing aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. De bepaling over stemvolmachten en steminstructies wordt niet in de door de Code voorgeschreven vorm toegepast. De vennootschap kent geen bepalingen omtrent bindende voordrachten, geeft geen financieringspreferente

aandelen uit, heeft geen behoefte aan de vaststelling van een registratiedatum voor de uitoefening van stem- en vergaderrechten en werkt niet mee aan certificering van aandelen.

Het beleid van de vennootschap is dat de Directie in voorkomende gevallen de aandeelhouders gelijkelijk informeert en contacten met de pers zorgvuldig behandelt. Contacten met financieel analisten zijn niet aan de orde.

De vennootschap past de bepalingen van de Code omtrent de financiële verslaggeving, omtrent rol, benoeming, beloning en beoordeling van de externe accountant en omtrent de relatie en communicatie van de externe accountant met de organen van de vennootschap toe. Met uitzondering van de bepalingen over de auditcommissie (zie boven) en met dien verstande dat de vennootschap geen interne accountantsdienst heeft.

Verder worden de best practice bepalingen, zoals in de Code omschreven onder de punten II.1.3 tot en met II.1.5, grotendeels gevolgd. De vennootschap heeft een klokkenluidersregeling.

Eventuele materiële wijzigingen in de corporate governance regels zoals die hiervoor zijn beschreven, worden als een apart agendapunt ter bespreking aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders voorgelegd.

De Code is in 2008 gewijzigd; de gewijzigde Code is in werking getreden vanaf het boekjaar beginnend op of na 1 januari 2009. Mede in verband met deze wijziging van de Code hebben Directie en Raad van Commissarissen de corporate governance regels van Koninklijke Joh. Enschedé in 2009 gewijzigd vastgesteld. Waar hiervoor naar de Code wordt verwezen is dat derhalve een verwijzing naar de gewijzigde Code. Voor zover de al dan niet uitdrukkelijke wijzigingen van de corporate governance regels het gevolg zijn van wijzigingen van de Code treden deze wijzigingen eveneens eerst vanaf het boekjaar 2009 in werking.

Weergave Remuneratierapport

..... Bezoldiging Directie 2008

Het totale beloningspakket van de Directie bestaat uit:

- basis jaarsalaris
- jaarlijkse resultaatgerelateerde bonus
- lange termijn bonus
- pensioenvoorziening

Het basis jaarsalaris van de Directie is gebaseerd op de inhoud van de functie en verantwoordelijkheden. Het basis jaarsalaris, of althans een gedeelte hiervan, wordt jaarlijks geïndexeerd aan de hand van de hiervoor binnen de grafische industrie geldende norm. Overige verhogingen worden toegekend naar inzicht van de Raad van Commissarissen, met als uitgangspunt de marktontwikkeling en de grootte van de onderneming.

De jaarlijkse bonus wordt uitgekeerd in geld. Het uit te keren bedrag is afhankelijk van het al dan niet behalen van vooraf door de Raad van Commissarissen gestelde objectieve criteria. Die criteria hebben betrekking op cashflow en resultaat. De bonus bedraagt maximaal 35% van het basis jaarsalaris.

De lange termijn bonus betreft een plan dat eens in de drie jaar wordt geformuleerd en na afloop wordt uitbetaald in geld. Afhankelijk van het behalen van vooraf door de Raad van Commissarissen geformuleerde objectieve doelstellingen kan maximaal één jaarsalaris worden verdiend. Dit plan is in 2008 tijdens de Algemene Vergadering van Aandeelhouders goedgekeurd.

De pensioenvoorziening ten behoeve van de Directie komt niet uit boven de dienaangaande wettelijk gestelde criteria.

Er worden geen leningen en garanties verstrekt ten behoeve van de Directie.

De arbeidsovereenkomst met de Directie is aangegaan voor onbepaalde tijd en kent een opzegtermijn van drie maanden, ingeval van opzegging door de Directie. En een opzegtermijn van zes maanden in geval van beëindiging van de overeenkomst door de vennootschap. Er is geen afvloeiingsregeling overeengekomen.

De Directie bezit geen aandelen in de vennootschap.

..... Bezoldiging Raad van Commissarissen 2008

De leden van de Raad van Commissarissen ontvangen uit hoofde van hun functie jaarlijks een vaste vergoeding. De vergoedingen zijn niet resultaat gerelateerd.

De bezoldiging van de Commissarissen is in 2006 vastgesteld door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.

Er worden geen leningen en garanties verstrekt ten behoeve van de Commissarissen.

Eén lid van de Raad van Commissarissen bezit aandelen in de vennootschap.

..... Beloningsstructuur 2009 en verder

Voor 2009 en daarna worden geen wijzigingen in het beleid ten aanzien van de beloningsstructuur voor Directie en Raad van Commissarissen voorzien.

Raad van Commissarissen

Ir. R. Willems (1945)

Voorzitter van de Raad van Commissarissen

Jaar 1^e benoeming: 2006

Lopende termijn tot: 2010

Huidige functies: Voorzitter Regie groep Chemie

Lid Eerste Kamer voor het CDA

Nevenfuncties: Commissaris van Leeuwen Buizen N.V.

Commissaris Financierings Maatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO)

Lid Raad van Toezicht VU-Windesheim en VUmc

Lid Raad van Toezicht Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA)

Lid Raad van Toezicht Pensioenfonds predikanten PKN

Adviseur Pensioenfonds Zorg en Welzijn

Lid Raad van Toezicht Nederlandse Gevangenzorg

Mr. E.J.F. Busweiler (1950)

Vice-voorzitter van de Raad van Commissarissen

Jaar 1e benoeming: 2004

Lopende termijn tot: 2012

Voormalige functie: Lid Raad van Bestuur Koninklijke Wegener N.V.

26

Drs. Chr.W. Enschedé (1958)

Jaar 1e benoeming: 1997

Lopende termijn tot: 2009

Functie: Medisch specialist

Nevenfuncties: Voorzitter Bestuur Stichting Enschedé Fonds

Voorzitter Bestuur Stichting Museum Enschedé

J.J. Slinger RA (1945)

Jaar 1e benoeming: 2006

Lopende termijn tot: 2010

Voormalige functie: Chief Financial Officer Koninklijke Joh. Enschedé

Nevenfuncties: Lid Raad van Toezicht Stichting RINO Noord-Holland

Prof. dr. H.G. Sol (1951)

Jaar 1e benoeming: 2000

Lopende termijn tot: 2012

Functies: Hoogleraar Business en ICT aan de Faculteit Economie en Bedrijfskunde van de Rijksuniversiteit Groningen

Hoogleraar Systems Engineering aan de Faculteit Techniek, Bestuur en Management van de Technische Universiteit Delft

Nevenfuncties: Voorzitter Stichting PAO Informatica

Voorzitter Stichting Informatica Congressen

Bestuurslid Stichting Allersmaborg

Lid Raad van Toezicht "Nicolaes Mulierius"

Commissaris Groningen Airport Eelde

Alle leden van de Raad van Commissarissen zijn van het mannelijk geslacht en hebben de Nederlandse nationaliteit.

Directieteam

Drs. A. Piet (1962)

Algemeen directeur Koninklijke Joh. Enschedé B.V.

Directeur Joh. Enschedé Banknotes B.V.

Directeur Joh. Enschedé Stamps B.V.

Directeur Joh. Enschedé Facilities B.V.

Drs. F.L. Dombrée (1955)

CFO Koninklijke Joh. Enschedé B.V.

Mr. A.A.P.M. Van der Linden (1958)

Gedelegeerd bestuurder Enschedé/Van Muysewinkel N.V.

Zaakvoerder Drukkerij De Vroey-Peten Print BVBA

M.J. Vastenhout (1967)

Directeur Joh. Enschedé Amsterdam B.V.

De cijfers

Jaarrekening

ACTIVITEITEN

Koninklijke Joh. Enschedé B.V. heeft ten doel de uitoefening van de grafische industrie en van daaraan verwante bedrijven, alsmede het deelnemen in, het voeren van beheer over, het financieren van andere ondernemingen en vennootschappen en het stellen van zekerheid voor schulden van anderen en al hetgeen daarmee verband houdt of daaraan bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

GRONDSLAGEN VAN CONSOLIDATIE

In de geconsolideerde jaarrekening zijn de cijfers van de volgende groepsmaatschappijen verwerkt:

	%
Joh. Enschedé Banknotes B.V., Haarlem	100
Joh. Enschedé Stamps B.V., Haarlem	100
Joh. Enschedé Facilities B.V., Haarlem	100
Joh. Enschedé Amsterdam B.V., Amsterdam	100
Enschedé/Van Muysewinkel N.V., Brussel	100
Drukkerij De Vroey-Peten Print BVBA, Antwerpen	100
Joh. Enschedé Security Solutions B.V., Haarlem	100
Assurez B.V., Haarlem	100

De 100%-deelnemingen worden integraal geconsolideerd.

Drukkerij De Vroey is per 1 februari 2008 gekocht door Koninklijke Joh. Enschedé B.V.
Per 1 april 2008 heeft Drukkerij De Vroey de drukkerij Peten Print gekocht waarna beide vennootschappen zijn gefuseerd tot Drukkerij De Vroey-Peten Print BVBA. De resultaten van Drukkerij De Vroey zijn in de consolidatie opgenomen per 1 februari 2008 en die van de gefuseerde vennootschap Peten Print vanaf 1 april 2008.

GRONDSLAGEN VAN VALUTA-OMREKENING

Activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de valutakoers per balansdatum. Voor zover het koersrisico echter is gedekt, vindt waardering plaats tegen de betreffende termijnkoersen. De verschillen verband

houdende met wijzigingen van wisselkoersen worden in de winst- en verliesrekening verwerkt.

In de winst- en verliesrekening zijn omzet en kosten omgerekend in euro's tegen de op het moment van transactie geldende koers.

GRONDSLAGEN VAN WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

..... Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde verslaggevingsregels zoals opgenomen in titel 9 Boek 2 BW.

..... Materiële vaste activa

Deze worden gewaardeerd op aanschafwaarde (inclusief financieringskosten) onder aftrek van daarover berekende afschrijvingen gebaseerd op de verwachte gebruiksduur.

De jaarlijkse afschrijving bedraagt in het algemeen:

- voor gebouwen 2,5-3% van de aanschafwaarde van de opstallen; op grond wordt niet afgeschreven;
- voor verbouwingen e.d. 10% van de kosten;
- voor de van de gebouwen deel uitmakende installaties 7,5% van de aanschafwaarde;
- voor machines en installaties 5-10% van de aanschafwaarde;
- voor inventarissen 20% van de aanschafwaarde.

Indien dit uit technische of economische overwegingen noodzakelijk wordt geacht, worden kortere afschrijvingstermijnen voor individuele activa aangehouden.

De vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering en vooruitbetaalde bedragen op materiële vaste activa, worden opgenomen voor de per balansdatum verrichte uitgaven, eventueel vermeerderd met toerekenbare financieringskosten.

..... Financiële vaste activa

De groepsmaatschappijen worden gewaardeerd op nettovermogenswaarde. De overige deelnemingen zonder belang van betekenis, indien van toepassing, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, met inachtneming van een voorziening voor mogelijk waardeverlies.

Verworven deelnemingen worden gewaardeerd volgens de grondslagen van de groep. Het verschil tussen de verwervingsprijs en de nettovermogenswaarde wordt verantwoord als goodwill die rechtstreeks ten laste van het eigen vermogen wordt gebracht.

..... Voorraden en onderhanden werk

De grond- en hulpstoffen worden gewaardeerd tegen de laatste inkoopprijs, waar nodig verminderd met een voorziening voor incurantheid. Onderhanden werk en gereed product worden opgenomen voor kostprijs (aangewende machine- c.q. man-uren tegen interne calculatietarieven, materiaalverbruik en werk van derden) verminderd met de nodig geachte voorziening voor verliezen ten opzichte van deze kostprijs tot balansdatum.

Orders welke een lange looptijd hebben en die nagenoeg alle productiestadia hebben ondergaan worden gewaardeerd rekening houdend met een winstopslag/voorziening op basis van percentage of completion. Gezien de korte doorlooptijd van de overige orders wordt daarvoor de completed contract methode toegepast.

..... Vorderingen

De vorderingen worden opgenomen tegen de geamortiseerde kostprijs onder aftrek van de nodig geachte voorzieningen.

..... Overige activa en passiva

Alle overige posten in de balans worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

..... Voorzieningen

Pensioenen

De pensioenverplichtingen worden berekend op actuariële grondslagen.

De pensioenen zijn grotendeels ondergebracht bij het Pensioenfonds Grafische Bedrijven en in België geldt een soortgelijke regeling. Op grond van de geldende RJ271 richtlijnen is voor deze regelingen geen voorziening noodzakelijk.

De pensioenen die hier buiten vallen worden deels gekwalificeerd als "Defined Benefit"-regelingen, welke zijn ondergebracht bij een pensioenverzekeraar. De toegekende pensioenaanspraken worden door middel van jaarlijkse premiebetalingen aan de verzekeraar gefinancierd.

De pensioenverplichtingen die als "Defined Benefit" zijn geclassificeerd worden op grond van RJ 271 opgenomen in een voorziening die het saldo is van de volgende posten:

- de contante waarde van toegekende pensioenaanspraken op balansdatum; plus of min
- de op balansdatum nog niet in het resultaat verwerkte actuariële resultaten; min
- de aan de volgende boekjaren toe te rekenen lasten over verstreken diensttijd; min
- de reële waarde van de fondsbeleggingen (activa van het pensioenfonds en kwalificerende verzekeringspolissen) op balansdatum die worden aangehouden om de (toekomstige) pensioenen uit te betalen.

Als dit saldo negatief is, dan wordt een overlopende actiefpost opgenomen waaraan een limiet is gesteld op grond van de claim op het actief.

Voor de bepaling van de contante waarde van toegekende pensioenaanspraken en de lasten over verstreken diensttijd wordt de actuariële methode "projected unit credit methode" toegepast.

Actuariële resultaten worden verwerkt in de winst- en verliesrekening indien en voor zover het bedrag van de cumulatieve nog niet in het resultaat verwerkte actuariële resultaten aan het begin van het boekjaar groter is dan het hoogste bedrag van 10% van de contante waarde van toegekende aanspraken en van 10% van de reële waarde van de fondsbeleggingen (Corridor benadering). Deze resultaten gedeeld door de verwachte resterende diensttijd van de actieve deelnemers aan de regeling worden in de winst- en verliesrekening over het boekjaar opgenomen.

Voorziening voor groot onderhoud

De voorziening voor groot onderhoud is opgenomen tegen nominale waarde en heeft een middellanglopend karakter.

Reorganisatievoorziening

Onder de reorganisatievoorziening worden alleen personeelskosten en daaraan verwante uitgaven opgenomen in het kader van afvloeiingen. De voorziening is nominaal bepaald gezien het kortlopende karakter.

..... Latente belastingvorderingen en
-verplichtingen

Latente belastingvorderingen en -verplichtingen, welke voortvloeien uit fiscaal afwijkende waarderingen, worden berekend tegen het voor de vennootschapsbelasting geldende tarief. De latente belastingvorderingen (met inbegrip van de vorderingen uit voorwaartse verliescompensatie) worden slechts opgenomen voor zover de verrekenbaarheid daarvan aannemelijk is. De latente belastingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

..... Derivaten en termijncontracten

Derivaten (renteswaps, valutawaps) en termijncontracten worden gewaardeerd op de balans zodra Koninklijke Joh. Enschedé partij is in de contractuele bepalingen van het financiële instrument. Initiële waardering en vervolwaarderingen vinden plaats tegen kostprijs, voorzover geen sprake is van een beursnotering van de onderliggende waarde van het financiële instrument. Indien een beursnotering voor de onderliggende waarde van het financiële instrument bestaat, vindt waardering tegen reële waarde plaats, waarbij de waardemutaties via de winst- en verliesrekening worden verwerkt. Voor de renteswaps wordt kostprijs hedge accounting toegepast.

..... Netto-omzet

Hieronder zijn opgenomen de in het boekjaar gereedgekomen opdrachten of deelopdrachten tegen verkoopprijs onder aftrek van kortingen en omzetbelasting.

..... Overige bedrijfsopbrengsten

Onder de overige bedrijfsopbrengsten zijn ondermeer de huurbaten van derden opgenomen.

..... Kosten

De kosten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde grondslagen van waardering en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. Verliezen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn.

Boekwinsten en -verliezen worden verantwoord onder afschrijvingen.

..... Belastingen

De belastingen worden berekend op basis van het verantwoorde resultaat, rekening houdend met

fiscaal vrijgestelde posten en geheel of gedeeltelijk niet-afrekbare bedragen. De met het buitengewoon resultaat samenhangende belastingen worden daaraan rechtstreeks toegerekend.

..... Speur- en ontwikkelingskosten

De kosten voor speur- en ontwikkelingswerk worden direct ten laste van het resultaat gebracht.

..... Overige

Bij de opstelling van de vennootschappelijke winst- en verliesrekening is gebruik gemaakt van de ontheffing genoemd in artikel 402 Boek 2 BW.

..... Toepassing Besluit Modellen Jaarrekening

In afwijking van het Besluit Modellen Jaarrekening wordt in de winst- en verliesrekening de toegevoegde waarde getoond. De fluctuaties in de papierinkopen hebben grote invloed op de omzet en het materiaalverbruik. De toegevoegde waarde geeft derhalve een beter beeld van de ontwikkeling van de bedrijfsactiviteiten.

..... Transparantierichtlijn

De Transparantierichtlijn zoals bedoeld voor uitgevende instellingen is niet van toepassing op Koninklijke Joh. Enschedé en wordt door de onderneming niet gevolgd.

GRONDSLAGEN VOOR HET KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Kasstromen in vreemde valuta zijn omgerekend tegen een geschatte gemiddelde koers. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest, ontvangen dividenden en winstbelastingen zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Betaalde dividenden zijn opgenomen onder de kasstroom uit financieringsactiviteiten. De verkrijgingsprijs van een verworven groepsmaatschappij en de verkoopprijs van een verkochte groepsmaatschappij worden opgenomen onder de kasstroom uit investeringsactiviteiten, voor zover betaling in geld heeft plaatsgevonden. De betaling van de leasetermijnen uit hoofde van het financiële leasecontract zijn voor het gedeelte dat betrekking heeft op de aflossing als een uitgave uit financieringsactiviteiten aangemerkt en voor het gedeelte dat betrekking heeft op de interest als een uitgave uit operationele activiteiten.

Geconsolideerde balans per 31 december 2008

	in duizenden euro's (na resultaatbestemming)		
	2008		2007
ACTIVA			
..... Vaste activa			
Materiële vaste activa (1)	50.442	46.761	
Financiële vaste activa (2)	<u>4.724</u>	<u>4.687</u>	
	55.166		51.448
..... Vlottende activa			
Voorraden en onderhanden werk (3)	13.294	13.905	
Vorderingen (4)	13.786	9.728	
Liquide middelen (5)	<u>1.718</u>	<u>1.451</u>	
	<u>28.798</u>		<u>25.084</u>
	83.964		76.532
PASSIVA			
Eigen vermogen (6)	38.479		36.002
Voorzieningen (7)	5.663		5.631
Langlopende schulden (8)	23.749		12.015
Kortlopende schulden (9)	<u>16.073</u>		<u>22.884</u>
	83.964		76.532

34

De tussen haakjes geplaatste cijfers verwijzen naar de Toelichting, pagina's 37 t/m 43.

Geconsolideerde winst- en verliesrekening

		in duizenden euro's	
	2008	2007	
Netto-omzet (10)	77.612	60.287	
Mutatie onderhanden werk (11)	<u>- 1.575</u>	<u>7.322</u>	
Overige bedrijfsopbrengsten (12)	<u>5.677</u>	<u>4.473</u>	
<hr/>			
SOM DER BEDRIJFS- OPBRENGSTEN	81.714	72.082	
Materiaalverbruik en uitbesteed werk (13)	<u>30.431</u>	<u>27.593</u>	
<hr/>			
TOEGEVOEGDE WAARDE	51.283	44.489	
Personeelskosten (14)	24.550	22.324	
Afschrijvingen materiële vaste activa (15)	6.973	6.538	
Overige bedrijfskosten (16)	11.782	10.972	
Bijzondere waardevermindering (17)	<u>2.949</u>	<u>-</u>	
	<u>46.254</u>	<u>39.834</u>	
<hr/>			
BEDRIJFSRESULTAAT	5.029	4.655	
Resultaat deelnemingen (18)	6	-	
Interestbaten (19)	34	61	
Interestlasten (20)	<u>- 2.060</u>	<u>- 1.229</u>	
	<u>- 2.026</u>	<u>- 1.168</u>	
<hr/>			
RESULTAAT UIT GEWONE BEDRIJFSUITOEFENING			
..... (voor belastingen)	3.009	3.487	
Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening (21)	<u>67</u>	<u>- 45</u>	
<hr/>			
RESULTAAT NA BELASTINGEN	<u>3.076</u>	<u>3.442</u>	

Geconsolideerd kasstroomoverzicht

in duizenden euro's

	2008	2007
KASSTROOM UIT OPERATIONELE ACTIVITEITEN		
Bedrijfsresultaat	5.029	4.655
Aanpassingen voor:		
- afschrijvingen	6.973	6.538
Veranderingen in werkkapitaal:		
- mutatie handelsdebiteuren	- 3.687	- 96
- mutatie overige vorderingen	- 371	248
- mutatie voorraden	611	- 6.545
- mutatie handelsschulden	- 620	3.213
- mutatie overige schulden	3.082	277
- mutatie voorzieningen	- 40	172
- nieuwe consolidatie	- 432	-
	<u>- 1.457</u>	<u>- 2.731</u>
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	10.545	8.462
Ontvangen interest	34	61
Betaalde interest	- 1.376	- 1.003
	<u>- 1.342</u>	<u>- 942</u>
Kasstroom uit operationele activiteiten	9.203	7.520
KASSTROOM UIT INVESTERINGSACTIVITEITEN		
Investerings in materiële vaste activa	- 9.966	- 5.770
Resultaat verkoop deelnemingen	6	-
Acquisitie deelnemingen	- 836	70
	<u>- 10.796</u>	<u>- 5.700</u>
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	- 10.796	- 5.700
KASSTROOM UIT FINANCIERINGSACTIVITEITEN		
Opname/(aflossing) bankkrediet	- 9.542	1.473
Ontvangsten uit langlopende schulden	13.860	1.790
Aflossingen van langlopende schulden	- 2.368	- 5.156
Dividend	- 195	-
	<u>1.755</u>	<u>- 1.893</u>
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	1.755	- 1.893
Netto-kasstroom (mutatie liquide middelen)	<u>162</u>	<u>- 73</u>
Liquide middelen per 31 december	1.718	1.451
Liquide middelen per 1 januari	<u>1.451</u>	<u>1.524</u>
(Af)/Toename liquide middelen	267	- 73
Af: In gekochte deelneming aanwezige geldmiddelen	<u>105</u>	<u>-</u>
	<u>162</u>	<u>- 73</u>

Toelichting op de geconsolideerde balans

			in duizenden euro's		
			2008	2007	
VASTE ACTIVA					
1 MATERIËLE VASTE ACTIVA					
Bedrijfsgebouwen en -terreinen			26.944	28.119	
Machines en installaties			23.353	17.794	
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering en vooruitbetaald op materiële vaste activa			145	848	
			50.442	46.761	
	Bedrijfsgebouwen en -terreinen	Machines en installaties	In uitvoering en vooruitbetaald	Totaal	
				Totaal	
				2008	
				2007	
Boekwaarde aan het begin van het verslagjaar	28.119	17.794	848	46.761	47.529
Verworven deelneming	600	88	-	688	-
Investeringsen/(desinvesteringen)	781	9.888	- 703	9.966	5.770
Afschrijvingen	- 2.556	- 4.417	-	- 6.973	- 6.538
Boekwaarde aan het einde van het verslagjaar	26.944	23.353	145	50.442	46.761
Aanschafwaarde	90.275	101.220	145	191.640	180.933
Gecumuleerde afschrijving	63.331	77.867	-	141.198	134.172
Boekwaarde	26.944	23.353	145	50.442	46.761
waarvan bedrijfsgebouwen verhuurd aan derden:					
Boekwaarde aan het begin van het verslagjaar				10.946	11.501
Af: in eigen gebruik				2.806	-
Investeringsen/(desinvesteringen)				410	356
Afschrijvingen				- 793	- 911
Boekwaarde aan het einde van het verslagjaar				7.757	10.946
Aanschafwaarde				31.538	38.440
Gecumuleerde afschrijving				23.781	27.494
Boekwaarde				7.757	10.946

37

Bedrijfsgebouwen en terreinen met een boekwaarde van € 24,2 mln (2007: € 25,7 mln) zijn tot zekerheid gesteld voor opgenomen hypothecaire leningen.

Machines en installaties met een boekwaarde van € 12,5 mln zijn gefinancierd via financial lease waarvan € 6,5 mln (2007: € 5,1 mln) in België.

in duizenden euro's

	2008	2007
2 FINANCIËLE VASTE ACTIVA		
Latente belastingvorderingen	<u>4.724</u>	<u>4.687</u>
..... Latente belastingvorderingen		
Bedrag aan het begin van het verslagjaar	4.687	4.732
Mutatie	<u>37</u>	<u>- 45</u>
Bedrag aan het einde van het verslagjaar	<u>4.724</u>	<u>4.687</u>

Gezien de omvang van de in Nederland verrekenbare verliezen is besloten om de onttrekkingen in 2008 en 2007 achterwege te laten.

Het totaal van de in Nederland fiscaal te verrekenen verliezen bedraagt ultimo 2008 € 13,1 mln (ultimo 2007 € 14,7 mln). De overige tijdelijke verschillen bedragen € 5,6 mln negatief (2007: € 6,3 mln negatief). Per saldo zijn de verliezen en tijdelijke verschillen gewaardeerd op € 4,1 mln. Bij de waardering is rekening gehouden met de mogelijkheid tot verrekening op korte/middellange termijn.

38

Het in België behaalde resultaat is in 2008 en 2007 gecompenseerd met de aldaar aanwezige verrekenbare verliezen die ultimo 2008 gewaardeerd zijn op € 0,6 mln. De fiscaal te verrekenen verliezen bedragen ultimo 2008 € 1,9 mln (ultimo 2007 € 1,7 mln).

3 VOORRADEN EN ONDERHANDEN WERK

Grond- en hulpstoffen	2.035	1.673
Onderhanden werk	11.443	13.018
Vooruitbetalingen op onderhanden werk	<u>- 184</u>	<u>- 786</u>
	<u>13.294</u>	<u>13.905</u>

4 VORDERINGEN

Handelsdebiteuren	12.283	8.596
Overige vorderingen	886	469
Overlopende activa	<u>617</u>	<u>663</u>
	<u>13.786</u>	<u>9.728</u>

in duizenden euro's

	.....	.....
	2008	2007
	.....	.....
<hr/>		
5 LIQUIDE MIDDELEN		
Kassen	3	4
Banksaldi	1.715	1.447
	<hr/>	<hr/>
	1.718	1.451
	<hr/>	<hr/>

6 EIGEN VERMOGEN

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de Toelichting op de balans, pagina's 50 t/m 53.

Het overzicht van het totaal resultaat is als volgt:

Eigen Vermogen aan het begin van het verslagjaar	36.002	32.755
Goodwill	- 404	-
Uit resultaatbestemming	2.881	3.247
	<hr/>	<hr/>
Eigen Vermogen aan het einde van het verslagjaar	38.479	36.002
	<hr/>	<hr/>

39

7 VOORZIENINGEN

Pensioenverplichtingen	3.706	3.731
Latente belastingverplichtingen	57	-
Groot onderhoud	1.900	1.900
	<hr/>	<hr/>
	5.663	5.631
	<hr/>	<hr/>

De mutaties in de voorzieningen zijn als volgt:

..... Voorzieningen voor pensioenen		
Bedrag aan het begin van het verslagjaar	3.731	3.754
Bijgeboekte interest	124	105
	<hr/>	<hr/>
	3.855	3.859
Aanwendungen en overige mutaties	- 149	- 128
	<hr/>	<hr/>
Bedrag aan het einde van het verslagjaar	3.706	3.731
	<hr/>	<hr/>

	in duizenden euro's	
	2008	2007
..... RJ271		
Contante waarde van de toegekende pensioenaanspraken	2.158	2.696
Reële waarde beleggingen	<u>1.263</u>	<u>2.234</u>
Tekort in depot	895	462
Actuariële resultaten	<u>- 280</u>	<u>113</u>
Pensioenvoorziening	<u>615</u>	<u>575</u>

Het verloop van de verplichtingen luidt als volgt:

Stand per 1 januari	2.696	2.894
Toe te rekenen interest	137	130
Toename contante waarde van de toegekende pensioenaanspraken	114	147
Betaalde pensioenuitkeringen/mutatie pensioenverplichting	- 26	- 55
Actuariële resultaat verplichtingen	<u>- 763</u>	<u>- 420</u>
Stand per 31 december	<u>2.158</u>	<u>2.696</u>

Het verloop van de beleggingen luidt als volgt:

Stand per 1 januari	2.234	2.412
Rendement beleggingen	114	108
Bijdragen werkgever	73	94
Bijdragen werknemer	41	39
Kosten	- 17	- 19
Betaalde pensioenuitkeringen	- 26	- 55
Actuariële resultaat beleggingen	<u>- 1.156</u>	<u>- 345</u>
Stand per 31 december	<u>1.263</u>	<u>2.234</u>

Er zijn geen beleggingen van het fonds in gebruik bij de groep.

in duizenden euro's

	2008	2007
Nog niet in aanmerking genomen actuariële resultaten:		
Stand per 1 januari	113	38
Actuarieel resultaat	- 393	75
Stand per 31 december	- 280	113

De actuariële grondslagen voor de bepaling van de bovenstaande posten luiden als volgt:

- Ontslagkansen: 5% bij leeftijd 15-34; 3% bij leeftijd 35-39; 2% bij leeftijd 40-44; 1% bij leeftijd 45 en hoger;
- Invaliditeitskans: 0,13% bij leeftijd 30; 0,34% bij leeftijd 40; 0,79% bij leeftijd 50; 1,72% bij leeftijd 60;
- Overlevingstafels: GBM/V 2000-2005, met 2 jaar leeftijdsterugstelling voor mannen en vrouwen;
- Rekenrente 5,1% (2008) en 4,9% (2007);
- Rendement 5,1% (2008) en 4,9% (2007);
- Algemene salarisstijgingen 2,5%;
- Prijsinflatie 2,0%
- Indexatie actieven 0%, premievrije en ingegane pensioenen 1,5%.

Er zijn verder geen andere belangrijke actuariële grondslagen en veronderstellingen.

De voorzieningen voor pensioenen hebben zowel een langlopend als kortlopend karakter.

41

	2008	2007
Voorziening latente belastingverplichtingen		
Bedrag aan het begin van het verslagjaar	-	-
Verworven deelneming	87	-
Mutatie	- 30	-
Bedrag aan het einde van het verslagjaar	57	-
Voorziening voor groot onderhoud		
Bedrag aan het begin van het verslagjaar	1.900	1.600
Dotatie lopend jaar	0	300
Bedrag aan het einde van het verslagjaar	1.900	1.900

De voorziening heeft een middellanglopend karakter.

in duizenden euro's

			2008	2007
8 LANGLOPENDE SCHULDEN				
	Rente %	Expiratie- datum		
Hypothecaire leningen: van kredietinstellingen	variabel	2013	7.950	3.750*
	4,5 – 6,0	2009 – 2013	2.730	2.100
overig	variabel	2017	2.042	2.268
Overige leningen van kredietinstellingen:	3,0 – 4,5	2009 – 2010	1.355	2.089
	4,5 – 6,0	2012 – 2013	2.034	1.557
	6,0 – 7,5	2015	1.031	251
	variabel	2015	6.607	-
			23.749	12.015
Bedrag aan het begin van het verslagjaar			12.015	15.381
Verworven deelneming			242	-
Opgenomen leningen			13.860	1.790
			26.117	17.171
Aflossingen			2.368	5.156
Bedrag aan het einde van het verslagjaar			23.749	12.015
Dit bedrag dient als volgt te worden afgelost:				
in 2009			5.166	
in 2010 t/m 2013			15.661	
in 2014 t/m 2017			2.922	
			23.749	

* Begin 2008 is een nieuwe kredietovereenkomst gesloten met de financier. De rentevastlening (ad € 3,75 mln per ultimo 2007) is nu omgezet in een Euroflexlening.

Binnen deze kredietfaciliteit (ad € 29,5 mln) is een revolverende leasemantel voor investeringen in activa begrepen ad € 9,5 mln (opgenomen per ultimo 2008 € 6,6 mln) alsmede een faciliteit voor acquisities ad € 4 mln (opgenomen per ultimo 2008 € 0,7 mln).

Het variabele rentetarief (Euribor) kent een opslag welke éénmaal per jaar door de kredietgever wordt herzien op basis van de Net Senior Debt/Ebitda-ratio.

Het renterisico op een aantal leningen met variabele rente is, voor een hoofdsom van respectievelijk € 3 mln en € 10 mln, afgedekt door middel van renteswaps met expiratedata in 2015 en 2014 (met een optie tot verlenging tot 2019). De rente op betreffende leningen is hierdoor vastgezet op respectievelijk 4,36% en 4,73%. Voor deze derivaten wordt kostprijs hedge accounting toegepast.

	in duizenden euro's	
	2008	2007
<hr/>		
9 KORTLOPENDE SCHULDEN		
Kasgeldleningen van kredietinstellingen	-	7.500
Bankkredieten	-	2.042
Schulden aan leveranciers en handelskredieten	8.304	8.924
Belastingen en premies sociale verzekeringen	730	279
Schulden terzake van pensioenen	321	143
Overige schulden	534	729
Voorgesteld dividend	195	195
Overlopende passiva	5.989	3.072
	<hr/> 16.073 <hr/>	<hr/> 22.884 <hr/>

Binnen de kredietfaciliteit is een rekeningcourant krediet beschikbaar van € 6 mln. Hiervan is ultimo 2008 geen gebruik gemaakt.

Onder de overlopende passiva is een reservering van € 583.000 opgenomen in verband met de negatieve waardering van de afgesloten valutatermijncontracten. Deze valutatermijncontracten lopen alle af in 2009 en zijn aangegaan ter afdekking van het koersrisico op in 2009 te ontvangen US-dollars.

**NIET IN DE BALANS
OPGENOMEN
VERPLICHTINGEN**

Per balansdatum was er € 1,1 mln aan materiële vaste activa in uitvoering respectievelijk in bestelling (ultimo 2007 € 2,8 mln).

Aan huur- en leaseverplichtingen is een bedrag verschuldigd van circa € 0,6 mln per jaar, aflopend tot nihil in 2010.

Aan bankgaranties is een bedrag van € 1,3 mln afgegeven (ultimo 2007 € 0,5 mln).

Koninklijke Joh. Enschedé B.V. loopt op grond van de aard van het bedrijfsproces met betrekking tot de vervaardiging van securityproducten en levering van diensten bijzondere bedrijfsrisico's die op reële wijze niet kunnen worden verzekerd. Het securitybeleid van de onderneming is er onverminderd op gericht deze bijzondere bedrijfsrisico's zoveel mogelijk te beperken.

De Gemeente Haarlem eist op grond van vermeende aansprakelijkheid van Koninklijke Joh. Enschedé vergoeding van kosten van sanering van de bodem van het voormalige Enschedé-complex aan het Klokhuisplein. Daar de eis naar de mening van Koninklijke Joh. Enschedé elke grond mist, is voor deze claim geen voorziening opgenomen. Op grond van een uitspraak van de rechtbank te Haarlem is de vordering van de Gemeente Haarlem afgewezen.

De Gemeente Haarlem heeft beroep aangetekend. De procedure loopt.

De Nederlandse vennootschappen nemen deel in een compte joint overeenkomst.

Ten behoeve van kredietinstellingen zijn door Koninklijke Joh. Enschedé B.V. de volgende zekerheden afgegeven:

- Hypotheekrecht op de bedrijfspanden in Haarlem en Amsterdam ad € 30 mln.
- Positieve/negatieve hypotheekverklaring ad € 2,7 mln.
- Pandrecht op de bedrijfsuitrusting, voorraden en vorderingen van de in Nederland gevestigde groepsmaatschappijen.
- Negative pledge/pari passu en cross default verklaring voor de in Nederland gevestigde groepsmaatschappijen.

In 2008 is door de groep een nieuwe financierings-overeenkomst voor de Nederlandse entiteit afgesloten.

Voor de Nederlandse vennootschappen is er een fiscale eenheid vennootschapsbelasting. De in Haarlem gevestigde vennootschappen (Joh. Enschedé Banknotes, Joh. Enschedé Stamps en Joh. Enschedé Facilities) zijn een fiscale eenheid omzetbelasting aangegaan.

Voor zowel de vennootschapsbelasting als de omzetbelasting zijn betreffende vennootschappen hoofdelijk aansprakelijk.

Toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening

in duizenden euro's

	2008	2007
<hr/>		
10 NETTO-OMZET		
Bankbiljetten/Postzegels	31.739	26.266
Waardedocumenten	11.142	5.553
Niet-geldswaardig drukwerk	<u>34.731</u>	<u>28.468</u>
	<u>77.612</u>	<u>60.287</u>
Verdeling naar geografisch gebied:		
Nederland	42.678	30.186
België/Luxemburg	21.448	19.153
Overig Europa	9.304	8.969
Overige continenten	<u>4.182</u>	<u>1.979</u>
	<u>77.612</u>	<u>60.287</u>
<hr/>		
11 MUTATIE ONDERHANDEN WERK		
Onderhanden werk einde verslagjaar	11.443	13.018
Onderhanden werk begin verslagjaar	<u>13.018</u>	<u>5.696</u>
	<u>- 1.575</u>	<u>7.322</u>
<hr/>		
12 OVERIGE BEDRIJFSOPBRENGSTEN		
Huuropbrengst gebouwen	5.409	4.098
Overige opbrengsten	<u>268</u>	<u>375</u>
	<u>5.677</u>	<u>4.473</u>
Onder de huuropbrengst gebouwen is een beëindigingsvergoeding begrepen van € 1,4 mln.		
<hr/>		
13 MATERIAALVERBRUIK EN UITBESTEED WERK		
Grond- en hulpstoffen	21.366	22.213
Uitbesteed werk en overige externe kosten	<u>9.065</u>	<u>5.380</u>
	<u>30.431</u>	<u>27.593</u>

in duizenden euro's

	.....	.....
	2008	2007
	.....	.....
<hr/>		
14	PERSONEELSKOSTEN	
Lonen en salarissen	17.992	16.191
Premies sociale verzekeringen	3.348	2.862
Pensioen- en VUT-lasten	1.465	1.746
Overige personeelskosten (inclusief uitzendkrachten)	1.745	1.525
	<hr/>	<hr/>
	24.550	22.324

Pensioenlasten uit hoofde van de toegezegde-pensioenregeling opgenomen onder de "Pensioenlasten" in de geconsolideerde winst- en verliesrekening bestaan uit:

In boekjaar toe te kennen aanspraken	114	147
Toe te rekenen interest	137	130
Verwacht rendement op beleggingen	- 114	- 108
Kosten	17	19
	<hr/>	<hr/>
Last (Bate)	154	188
Werknemersbijdragen	- 41	- 39
Werkgeversbijdragen	- 73	- 94
	<hr/>	<hr/>
Mutatie pensioenverplichting	40	55
	<hr/>	<hr/>
Gemiddeld aantal personeelsleden (FTE)	447	411
waarvan in het buitenland	140	129
waarvan in Nederland	307	282
	<hr/>	<hr/>
Personeelsleden ultimo jaar (FTE)	457	431
waarvan in het buitenland	141	129
waarvan in Nederland	316	302

45

15   **AFSCHRIJVINGEN OP
MATERIËLE VASTE ACTIVA**

Bedrijfsgebouwen	2.556	2.456
Machines	4.417	4.082
	<hr/>	<hr/>
	6.973	6.538

in duizenden euro's

	.....	.....
	2008	2007
	.....	.....
<hr/>		
16	OVERIGE BEDRIJFSKOSTEN	
Indirect materiaalverbruik	2.079	1.953
Kosten van materiële vaste activa	2.884	3.062
Energiekosten	1.303	1.205
Huur en leaseverplichtingen	620	465
Overige diensten van derden	4.896	4.287
	<hr/>	<hr/>
	11.782	10.972
<hr/>		
17	BIJZONDERE WAARDEVERMINDERING	
Waardevermindering debiteurenvorderingen	2.949	-
	<hr/>	<hr/>
<p>In het kader van financiële risico's met betrekking tot debiteuren is besloten tot het treffen van een impairment op de debiteurenportefeuille.</p>		
<hr/>		
18	RESULTAAT DEELNEMINGEN	
Nagekomen resultaat verkoop van 1,5% belang in Iridian Technologies Inc. Delaware USA	6	-
	<hr/>	<hr/>
<hr/>		
19	INTERESTBATEN	
Interest banktegoeden	17	39
Interest overige vlottende activa	17	22
	<hr/>	<hr/>
	34	61
<hr/>		
20	INTERESTLASTEN	
Interest op langlopende schulden, kasgeldleningen en bankkrediet	1.353	1.124
Koersverschillen valutatermijncontracten	583	-
Dotatie pensioenvoorziening	124	105
	<hr/>	<hr/>
	2.060	1.229
	<hr/>	<hr/>

	in duizenden euro's	
	.....	.....
	2008	2007
	.....	.....
<hr/>		
21 BELASTINGEN RESULTAAT UIT GEWONE BEDRIJFSUITOEFENING		
Mutatie latente belasting(last)/bate	<u>67</u>	<u>-45</u>

..... Bezoldiging commissarissen
De bezoldiging van commissarissen gezamenlijk bedroeg € 78.500.
(2007: € 78.500).

..... Accountantskosten

De door de accountant in rekening gebrachte kosten uit hoofde van dienstverlening bedroegen € 123.219.
(2007: € 114.667).

Balans per 31 december 2008

	in duizenden euro's (na resultaatbestemming)	
	2008	2007
<hr/>		
ACTIVA		
..... Vaste activa		
Financiële vaste activa (22)	<u>61.551</u>	<u>55.192</u>
<hr/>		
PASSIVA		
..... Eigen vermogen (23)		
Gestort en opgevraagd kapitaal	1.950	1.950
Agio	125	125
Overige reserves	<u>36.404</u>	<u>33.927</u>
	38.479	36.002
Langlopende schulden (24)	15.237	3.750
Kortlopende schulden (25)	<u>7.835</u>	<u>15.440</u>
	<u>61.551</u>	<u>55.192</u>

Winst- en verliesrekening

	in duizenden euro's	
	2008	2007
Resultaat groepsmaatschappijen (na belastingen)	6.576	3.861
Resultaat overige deelnemingen	6	-
Overig resultaat (na belastingen)	- 3.506	- 419
	<u>3.076</u>	<u>3.442</u>

Toelichting op de balans

De grondslagen voor waardering en presentatie zijn dezelfde als bij de geconsolideerde balans.

	in duizenden euro's	
	2008	2007
<hr/>		
2.2 FINANCIËLE VASTE ACTIVA		
Groepsmaatschappijen	46.541	42.482
Vorderingen op groepsmaatschappijen	10.900	8.600
Latente belastingvorderingen	4.110	4.110
	<u>61.551</u>	<u>55.192</u>
..... Groepsmaatschappijen		
Boekwaarde aan het begin van het verslagjaar	42.482	38.621
Waardevermindering deelneming	- 2.949	-
Mutatie wegens aankoop/fusie	432	-
Resultaat	6.576	3.861
	<u>46.541</u>	<u>42.482</u>
In het kader van financiële risico's met betrekking tot debiteuren is besloten tot het treffen van een impairment op de debiteurenportefeuille van één van de deelnemingen.		
..... Vorderingen op groepsmaatschappijen		
Boekwaarde aan het begin van het verslagjaar	8.600	6.750
Verstrekkings	3.000	1.850
Aflossingen	- 700	0
	<u>10.900</u>	<u>8.600</u>
Het interestpercentage bedraagt 4,5%. Looptijd van de leningen is niet overeengekomen.		
..... Latente belastingvorderingen		
Boekwaarde aan het begin van het verslagjaar	4.110	4.110
Mutatie	-	-
	<u>4.110</u>	<u>4.110</u>

Gezien de omvang van de verrekenbare verliezen is besloten de onttrekkingen in 2008 en 2007 achterwege te laten. Het totaal van de fiscaal te verrekenen verliezen bedraagt ultimo 2008 € 13,1 mln (ultimo 2007 € 14,7 mln).

in duizenden euro's

	Gestort en opgevraagd kapitaal	Agio	Overige reserves	Totaal 2008	Totaal 2007
23 EIGEN VERMOGEN					
Bedrag aan het begin van het verslagjaar	1.950	125	33.927	36.002	32.755
Goodwill	-	-	- 404	- 404	-
Uit resultaatbestemming	-	-	2.881	2.881	3.247
Bedrag aan het einde van het verslagjaar	<u>1.950</u>	<u>125</u>	<u>36.404</u>	<u>38.479</u>	<u>36.002</u>

Het maatschappelijk kapitaal bestaat uit 19.500 aandelen à € 500,- per aandeel. Het aantal geplaatste en volgestorte aandelen bedraagt 3.900.

	Rente %	Expiratie- datum	2008	2007
24 LANGLOPENDE SCHULDEN				
Hypothecaire leningen:	variabel	2013	7.950	3.750*
	4,5 - 6,0	2013	680	-
Overige leningen:	variabel	2015	6.607	-
			<u>15.237</u>	<u>3.750</u>
Bedrag aan het begin van het verslagjaar			3.750	6.750
Opname			12.000	-
Aflossingen			513	3.000
Bedrag aan het einde van het verslagjaar			<u>15.237</u>	<u>3.750</u>

Dit bedrag dient als volgt te worden afgelost:

in 2009	1.051
in 2010 t/m 2013	12.459
in 2014 t/m 2015	<u>1.727</u>
	<u>15.237</u>

* Begin 2008 is een nieuwe kredietovereenkomst gesloten met de financier. De rentevastlening (ad € 3,75 mln per ultimo 2007) is nu omgezet in een Euroflexlening.

Binnen deze kredietfaciliteit (ad € 29,5 mln) is een revolverende leasemantel voor investeringen in activa begrepen ad € 9,5 mln (opgenomen per ultimo 2008 € 6,6 mln) alsmede een faciliteit voor acquisities ad € 4 mln (opgenomen per ultimo 2008 € 0,7 mln).

Het variabele rentetarief (Euribor) kent een opslag welke éénmaal per jaar door de kredietgever wordt herzien op basis van de Net Senior Debt/Ebitda-ratio.

Het renterisico op een aantal leningen met variabele rente is, voor een hoofdsom van respectievelijk € 3 mln en € 10 mln, afgedekt door middel van renteswaps met expiratedata in 2015 en 2014 (met een optie tot verlenging tot 2019). De rente op betreffende leningen is hierdoor vastgezet op respectievelijk 4,36% en 4,73%. Voor deze derivaten wordt kostprijs hedge accounting toegepast.

		in duizenden euro's	
		.....	.....
		2008	2007
		.....	.....
<hr/>			
25 KORTLOPENDE SCHULDEN			
	Kasgeldleningen van kredietinstellingen	-	7.500
	Groepsmaatschappijen	7.640	7.741
5 2	Voorgesteld dividend	195	195
	Overlopende passiva	<u>-</u>	<u>4</u>
		<u>7.835</u>	<u>15.440</u>

Binnen de kredietfaciliteit is een rekeningcourant krediet beschikbaar van € 6 mln. Hiervan is ultimo 2008 geen gebruik gemaakt.

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN
VERPLICHTINGEN

Aan bankgaranties is een bedrag van €1,3 mln afgegeven
(ultimo 2007 € 0,5 mln).

Koninklijke Joh. Enschedé B.V. heeft zich garant gesteld
voor vorderingen van groepsmaatschappijen ad € 2,9 mln
(ultimo 2007 nihil).

Koninklijke Joh. Enschedé B.V. is hoofdelijk aansprakelijk
vanuit de fiscale eenheid vennootschapsbelasting en de
fiscale eenheid omzetbelasting.

Haarlem, 25 maart 2009

. . . . . Raad van Commissarissen

R. Willems (voorzitter)

E.J.F. Busweiler (vice-voorzitter)

Chr.W. Enschedé

J.J. Slinger

H.G. Sol

. . . . . Directie

A. Piet

Overige gegevens

VOORGESTELDE RESULTAATBESTEMMING

Resultaat 2008	3.076.365
Toegevoegd aan de overige reserves	<u>2.881.365</u>
Voorstel uit te keren	<u>195.000</u>

De bepalingen omtrent de winstverdeling luiden als volgt:

..... Artikel 36

- 1 Jaarlijks wordt door de directie onder goedkeuring van de raad van commissarissen vastgesteld welk deel van de winst wordt gereserveerd.
- 2 De winst na reservering overeenkomstig lid 1, staat ter beschikking van de algemene vergadering.
- 3 Uitkeringen kunnen slechts plaats hebben tot ten hoogste het uitkeerbare deel van het eigen vermogen.
- 4 Uitkering van winst geschiedt na vaststelling van de jaarrekening waaruit blijkt dat zij geoorloofd is.
- 5 De directie kan met inachtneming van het dienaangaande in lid 3 bepaalde en na goedkeuring van de raad van commissarissen, besluiten tot uitkering van interim-dividend.
- 6 De algemene vergadering kan op voorstel van de directie dat is goedgekeurd door de raad van commissarissen en met inachtneming van het dienaangaande in lid 3 bepaalde, besluiten tot uitkeringen ten laste van een reserve die niet krachtens de wet moet worden aangehouden.
- 7 De algemene vergadering kan op voorstel van de directie dat is goedgekeurd door de raad van commissarissen besluiten dat een uitkering als bedoeld in dit artikel plaatsvindt niet in geld, maar in aandelen in de vennootschap.
- 8 De vordering van de aandeelhouder tot uitkering van dividend verjaart door een tijdsverloop van vijf jaren.

ACCOUNTANTSVERKLARING

Aan: Aandeelhouders en bestuur van Koninklijke Joh. Enschedé B.V.

..... Opdracht

Wij hebben de jaarrekening 2008 van Koninklijke Joh. Enschedé B.V. te Haarlem bestaande uit de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2008 en de geconsolideerde en enkelvoudige winst-en-verliesrekening over 2008 met de toelichting gecontroleerd.

..... Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de vennootschap is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het jaarverslag beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. Deze verantwoordelijkheid omvat onder meer: het ontwerpen, invoeren en in stand houden van een intern beheersingssysteem relevant voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat, zodanig dat deze geen afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten bevat, het kiezen en toepassen van aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en het maken van schattingen die onder de gegeven omstandigheden redelijk zijn.

..... Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De keuze van de uit te voeren werkzaamheden is afhankelijk van de professionele oordeelsvorming van de accountant, waaronder begrepen zijn beoordeling van de risico's van afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten. In die beoordeling neemt de

accountant in aanmerking het voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat relevante interne beheersingssysteem, teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken van de controlewerkzaamheden die onder de gegeven omstandigheden adequaat zijn maar die niet tot doel hebben een oordeel te geven over de effectiviteit van het interne beheersingssysteem van de vennootschap. Tevens omvat een controle onder meer een evaluatie van de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van schattingen die het bestuur van de vennootschap heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

. . . . . Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Koninklijke Joh. Enschedé BV per 31 december 2008 en van het resultaat over 2008 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

55

VERKLARING BETREFFENDE ANDERE
WETTELIJKE VOORSCHRIFTEN
EN/OF VOORSCHRIFTEN VAN
REGELGEVENDE INSTANTIES.

Op grond van de wettelijke verplichting ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder f BW melden wij dat het jaarverslag, voorzover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Den Haag, 25 maart 2009

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. E.J. Pieters RA

Colofon

Basisconcept en lay-out	Aestron, Utrecht	Lettertype	VERSLAGPAGINA'S Koppen Trinité 2, Roman Wide 20 pnt, aanspatiëring + 5 Kleinkapitalen (vet) Trinité 2, Medium Wide Expert 11 pnt, aanspatiëring + 30 Kleinkapitalen Trinité 2, Roman Wide Expert 11 pnt, aanspatiëring + 30 Platte tekst Trinité 2, Roman Wide 10 pnt, aanspatiëring + 5 Cursief Trinité 2, Italic 10 pnt, aanspatiëring + 9
Lithografie en druk	Joh. Enschedé Amsterdam		
Papier	Omslag Curious Metallics Parelwit Bührmann-Ubbens, Zutphen Binnenwerk eerste 28 pagina's Butterfly gebroken wit (50% FSC), 120 g tweede 28 pagina's Butterfly zachtgrijs (50% FSC), 120 g Bührmann-Ubbens, Zutphen		
Druktechniek	Er werd gedrukt op een Heidelberg Speedmaster XL Omslag buitenzijde PMS 479, PMS 539 en all-over (Special Metallics) dispersielak tekst binnenzijde in zwart		CIJFERPAGINA'S Koppen Trinité 2, Roman Wide 20 pnt, aanspatiëring + 5 Kleinkapitalen (vet) Trinité 2, Medium Wide Expert 11 pnt, aanspatiëring + 30 Platte tekst Trinité 2, Roman Wide 10 pnt, aanspatiëring + 5 Cursief Trinité 2, Italic 10 pnt, aanspatiëring + 9 Vette cijfers Trinité 2, Roman Wide 10 pnt, aanspatiëring + 5
Drukvormen	Deel 1: Eerste en tweede vel PMS 731 + logo PMS 484 Deel 2: Eerste en tweede vel PMS 072		